

Hodočašće u Katoličkoj Crkvi i izvan nje

Šošćarić, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Philosophy and Religious Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet filozofije i religijskih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:260:608593>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repozitorij Fakulteta filozofije i religijskih znanosti

Repozitorij diplomskih i doktorskih radova

Repository / Repozitorij:

[REPOSITORY OF FACULTY OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS STUDIES - Repository of master's thesis and phd](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET FILOZOFIJE I RELIGIJSKIH ZNANOSTI

NIKOLINA ŠOŠTARIĆ

**HODOČAŠĆE U KATOLIČKOJ
CRKVI I IZVAN NJE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET FILOZOFIJE I RELIGIJSKIH ZNANOSTI

Diplomski studij religijskih znanosti

NIKOLINA ŠOŠTARIĆ

HODOČAŠĆE U KATOLIČKOJ
CRKVI I IZVAN NJE

DIPLOMSKI RAD

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Antun Volenik

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ	
SAŽETAK	4
SUMMARY	5
1. UVOD	6
2. PRIKAZ SVETIŠTA I HODOČAŠĆA	8
2.1. HODOČAŠĆE	10
3. HODOČAŠĆE U KATOLIČKOJ CRKVI	13
3.1. STARI ZAVJET	13
3.2. NOVI ZAVJET	14
3.3. ZAKONIK KANONSKOG PRAVA.....	15
3.4. SVETIŠTA I HODOČAŠĆA KROZ POVIJEST.....	16
3.5. MOTIVI HODOČAŠĆA	18
4. PRIKAZ HODOČASNIČKIH MJESTA KATOLIČKE CRKVE	20
4.1. SVIJET.....	21
4.1.1. JERUZALEM	22
4.1.2. RIM.....	24
4.1.3. SANTIAGO DE COMPOSTELA	25
4.1.4. FATIMA	26
4.1.5. LOURDES	27
4.1.6. MEĐUGORJE	28
4.2. HRVATSKA.....	30
4.2.1. SVETIŠTE MAJKE BOŽJE BISTRICKE U MARIJI BISTRICI	30
4.2.2. SVETIŠTE GOSPE OD UTOČIŠTA U ALJMAŠU.....	31
4.2.3. SVETIŠTE SVETOG NIKOLE TAVELIĆA U ŠIBENIKU	32
4.2.4. SVETIŠTE GOSPE TRSATSKE NA TRSATU	32
4.2.5. SVETIŠTE GOSPE SINJSKE, GOSPE OD MILOSTI U SINJU	33
5. HODOČAŠĆA U DRUGIM SVJETSKIM RELIGIJAMA	35
5.1. HODOČAŠĆE U ISTOČNIM RELIGIJAMA	36
5.1.1. HINDUIZAM.....	36
5.1.2. BUDIZAM.....	38
5.2. HODOČAŠĆE U ISLAMU	41
5.3. HODOČAŠĆE U JUDAIZMU	45
6. KOMERCIJALIZACIJA I PROBLEMI DANAŠNJIH HODOČAŠĆA	47
7. ZAKLJUČAK.....	50
8. LITERATURA.....	51

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad bavi se temom hodočašća i svetih mjesta s posebnim naglaskom na kršćansku tradiciju. U radu je istražen povijesni i duhovni značaj hodočašća, analizirana su ključna sveta mjesta te je raspravljeno kako su ta mjesta oblikovala vjerski identitet i praksu. Osim toga, rad se osvrće i na hodočasničke tradicije u drugim religijama, poput islama, hinduizma i budizma, naglašavajući univerzalnu potrebu za svetim prostorima i duhovnim putovanjima. Na kraju, rad razmatra suvremeni izazov komercijalizacije svetih mjesta, istražujući kako ekonomski interesi mogu narušiti njihovu duhovnu svrhu i autentičnost. U zaključku se ističe potreba za očuvanjem svetosti tih mjesta usprkos modernim društvenim pritiscima, uz naglasak na važnost uravnoteženja vjerske i ekonomske vrijednosti svetih mjesta.

Ključne riječi: sveto mjesto, hodočašće, Marijanska svetišta, molitva, religije, hodočasnička mjesta

SUMMARY

This thesis deals with the topic of pilgrimages and holy places with a special emphasis on the Christian tradition. The paper explores the historical and spiritual significance of pilgrimages, analyzes key holy sites, and discusses how these sites have shaped religious identity and practice. In addition, the paper also looks at pilgrimage traditions in other religions, such as Islam, Hinduism and Buddhism, emphasizing the universal need for sacred spaces and spiritual journeys. Finally, the paper considers the contemporary challenge of commercializing sacred sites, exploring how economic interests can undermine their spiritual purpose and authenticity. In conclusion, the need to preserve the sanctity of these places despite modern social pressures is emphasized, with an emphasis on the importance of balancing the religious and economic value of the holy places.

Keywords: holy place, pilgrimage, Marian shrines, prayer, religions, pilgrimage sites

1. UVOD

Hodočašća i sveta mjesta igraju ključnu ulogu u vjerskim tradicijama diljem svijeta. Od najranijih vremena, ljudi su putovali na određena mjesta koja su smatrali svetima, vjerujući da će ondje doživjeti posebno blisku prisutnost božanskog. Ta su mjesta, bilo da se radi o prirodnim znamenitostima, svetim građevinama ili povijesnim lokacijama, stoljećima oblikovala religijski život, postajući središta molitve, meditacije i duhovne obnove.

U kontekstu kršćanstva, hodočašća imaju dug i bogat povijesni značaj. Hodočasnička putovanja do svetih mjesta poput Jeruzalema, Rima, Santiago de Compostele ili Međugorja postala su ključni aspekt kršćanskog duhovnog života, povezujući vjernike s poviješću vjere i omogućujući im da kroz osobno iskustvo dublje razumiju svoju vjeru. Ta su hodočašća često prožeta simbolikom i duhovnim značenjem, predstavljajući putovanje prema svetosti i bližem odnosu s Bogom. Brojna hodočasnička mjesta, odnosno sveta mjesta, nalaze se i u Republici Hrvatskoj, a samo neka od njih ćemo spomenuti u ovome radu i opisati njihovu povijest i značaj.

Ipak, hodočašća nisu ograničena samo na kršćanstvo. Gotovo sve velike svjetske religije imaju svoje vlastite hodočasničke tradicije i sveta mjesta. U islamu, hodočašće u Meku, poznato kao hadž, jedan je od pet stupova islama, dok hinduisti putuju do rijeke Ganges kako bi se ritualno očistili od grijeha. Budisti hodočaste do svetih mjesta povezanih s Budinom životom. Ta sveta mjesta i hodočašća igraju sličnu ulogu u duhovnim praksama vjernika, nudeći prostor za susret s božanskim, meditaciju i duhovno ispunjenje. Koliko god da se razlikuju od naših pojmova hodočašća, na taj put ih, isto kao i nas, privlači neka viša dimenzija i viša sila. To su mjesta puna nade, molitve i zajedništva i po tome se ne razlikuju nigdje u svijetu i niti u jednoj religiji.

U današnje vrijeme, međutim, ta su sveta mjesta suočena s izazovom komercijalizacije. Dok su nekada bila isključivo mjesta tišine, molitve i kontemplacije, mnoga su danas postala popularne turističke destinacije. Ekonomski interesi često prevladavaju nad duhovnim vrijednostima, što dovodi do gubitka autentičnosti i smanjenja svetosti tih mjesta. Uvođenje suvenirnica, hotela, vodiča i drugih turističkih sadržaja mijenja karakter svetih mjesta, pretvarajući ih u komercijalne centre.

Ovaj rad istražuje kako se hodočašća i sveta mjesta razvijaju unutar različitih religijskih tradicija, s posebnim naglaskom na kršćanstvo, te analizira izazove s kojima se ta mjesta suočavaju u suvremenom društvu. Razmatra se kako komercijalizacija utječe na duhovnu vrijednost svetih mjesta i kako vjernici i vjerske zajednice mogu očuvati njihovu svetost unatoč modernim pritiscima. Kroz ovaj rad nastoji se ponuditi dublje razumijevanje važnosti svetih mjesta u religijskom životu i naglasiti potrebu za njihovim očuvanjem kao prostora duhovne obnove i molitve.

2. PRIKAZ SVETIŠTA I HODOČAŠĆA

Kršćani vjeruju da je svako mjesto sveto gdje u liturgijskom slavlju centralnu poziciju zauzima Isus Krist. O tome nam govori i Drugi vatikanski koncil¹ kroz konstituciju *Sacrosanctum Concilium*. „Krist je uvijek prisutan svojoj Crkvi, napose u bogoslužnim činima.. On je prisutan u misnoj žrtvi, kako u osobi služitelja (...) tako i najvećma pod euharistijskim prilikama (...) Prisutan je u svojoj riječi, jer on govori kad se u Crkvi čitaju sveta Pisma. I napokon, prisutan je kad Crkva moli.“ (Sacrosanctum Concilium, 1963, 2).

Isus Krist je u Crkvi nazočan svugdje, a posebno se njegova prisutnost ističe u svetoj euharistiji. „Isus se upravo iz tog razloga utjelovio da bi ljudskim stazama putovao, da bi čovjeku progovario i da bi mu pokazao put prema Ocu.“ (Krušlin, 2022, 9) Euharistija se za vrijeme prvih kršćana slavila u kućama ili vani na otvorenom. S vremenom su manje zajednice postajale sve povezanije te je rasla potreba za većim prostorom te su na taj način nastajale prve crkve. Tek je za vrijeme cara Konstantina započinjala gradnja bazilika: „Konstantin je obilnim donacijama iz carske riznice počeo pomagati gradnju kršćanskih crkava diljem dijela Carstva pod njegovom kontrolom, a posebice u Rimu.“ (Posavec, 2014, 32) S vremenom kršćani su shvatili da je na nekim svetim mjestima molitva posebno učinkovita jer se u njima očitovala milost Božja u vidu čuda. Polako i postepeno su se vjernici, na tim mjestima, počeli okupljati kako bi u raznim liturgijskim činima uspostavili vezu s Bogom. Dolaskom sve većeg broja ljudi ta mjesta postajala su sve poznatija te su ta sveta mjesta postala odredišta za brojne hodočasnike. Izraz *svetište* svoj korijen ima u latinskoj riječi *sanctuarium*, te ga to automatski veže s izrazom svet. U početcima religija svetim se razumijevalo i tumačilo ono što pripada hramu. Suprotno tomu nalazi se izraz profano, što je označavalo ono izvan hrama. Za sveto također možemo reći da je to nešto što je izdvojeno od nekakve svakodnevne uporabe i usmjereno je jedino na Boga. Drugi vatikanski koncil kroz svoje dokumente ne spominje pojam svetišta. U konstituciji *Lumen gentium* jedino govori da je „hodočašće putovanje iz pobožnosti prema svetom mjestu.“² Svetište treba imati eklezijalno obilježje što znači da se na tom mjestu mora naviještati Božja riječ te se mora razvijati crkveno zajedništvo. Nadalje svetište treba imati karizmatičko obilježje. To znači da je to mjesto:

- Na kojem se desila neka natprirodna pojava (čudo)
- Na kojem su se desila uslišenja i ozdravljenja

¹ 21. ekumenski sabor Katoličke Crkve (1962.-1965.)

² Drugi vatikanski koncil, *Lumen gentium*, preuzeto od T. KRUŠLIN, Naša draga svetišta, Glas koncila, 2022.

- Na kojem se čuva relikvija
- Na kojem se podržava uspomena na život svete osobe

Osim eklezijalnog i karizmatškog obilježja, svetište treba imati i hijerarhijsko obilježje, što znači da to mora biti sveto mjesto za javno čašćenje Boga odobreno po nadležnom biskupu, na kojem je liturgijsko slavlje uređeno prema crkvenim propisima. Danas svetišta dijelimo na međunarodna, narodna i biskupijska. Međunarodno svetište je ono svetište koje je odobrenje djelovanja dobilo direktno od Svete Stolice. Narodno svetište odobrenje dobiva od biskupske konferencije, dok biskupijskom svetištu odobrenje daje mjesni biskup. Osim što ih dijelimo na međunarodna, narodna i biskupijska, svetišta možemo podijeliti i po osobi kojoj su posvećena. Svetišta mogu biti posvećena nekom svetcu, Djevici Mariji ili Bogu, no bez obzira kome je svetište posvećeno vjernik uvijek u svetište dolazi zbog želje za Božjom blizinom.

2.1. HODOČAŠĆE

Čovjek koji hodom do svetog mjesta želi učiniti pokorničko djelo ili izvršiti zavjet naziva se hodočasnikom. Riječ hodočašće dolazi od latinske riječi *peregrinus* koja označava čovjeka koji se kreće izvan naseljenih mjesta, kroz polja. Hodočašće susrećemo u svim religijama te je ono jedno od oblika pučke pobožnosti.

Sveto pismo na više mjesta prikazuje ljudski život kao putovanje, a u knjizi Ljetopisa stoji: „Pridošlice smo pred tobom, putnici kao i svi naši očevi“ (1 Ljet 29,15). Prema Bibliji, čovjek je vječni putnik i lutalac kroz prostor i vrijeme, koji od svog početka traži, istražuje i teži prema beskonačnosti. Katolička Crkva također je na putovanju s Kristom prema vječnosti.

Katolička Crkva je od samog početka, uz liturgijsko štovanje, omogućavala vjernicima različite pobožne prakse koje su nastajale među Božjim narodom. Već u početku pojavljuju se oblici izvanliturgijske pobožnosti, poput hodočašća u Svetu Zemlju, a kasnije i posjeta grobovima apostolskih prvaka sv. Petra i Pavla u Rimu. Tako je nastala pobožnost koja se razvila iz iskustva vjere, ali koja nije uvijek bila u potpunosti oslonjena na kršćansku objavu. Ova pobožnost potekla je iz narodnog duha i kulture, zbog čega njezini različiti oblici bogoslužja ne prate uvijek liturgijske norme. Iako nisu dio službene liturgije, ipak su njome omeđeni. Pučka pobožnost obuhvaća sve osobne i neposredne odnose vjernika s Bogom, Marijom ili svecima kroz narodne molitve, pokoru, hodočašća, procesije, zavjete, zavjetne darove i zapise, slike, štovanje svetaca, škapulare i medaljice.

Pojam hodočasnik upućuje na nešto duhovno. Već i Pavao govori o zemaljskom životu kršćanina kao o hodočašću (2 Kor 5,6). Josip Knežević u svome radu napominje da se i lingvisti slažu u tvrdnji da pojam hodočašće objedinjuje dva gledišta: putovanje i molitvu: „Ako bismo hodočašće lišili njegove pobožne i duhovne dimenzije, bilo bi neko obično putovanje, a opet teško je pomisliti na hodočašće bez dimenzije putovanja.“(Knežević, 2022, 194) Hodočašće u početku nije označavalo samo putovanje do nekog svetog mjesta (kako ga poznajemo danas) već je označavalo i prelazak iz jednog načina života u drugi. Kao primjer toga Knežević navodi prijelaz života iz grada u pustinju što dovodi do razvoja monaštva kao jedne vrste unutarnjeg putovanja.

Kršćanska su hodočašća u početcima bila vezena s mjestom rođenja, života, smrti i uskrsnuća Isusa Krista. U početcima (prije cara Konstantina) kršćane se smatralo židovskom sektom te je cijeli Jeruzalem bio romaniziran. Židovi su bili protjerani, a na bitnim mjestima za kršćane bili su podignuti hramovi tadašnjim rimskim bogovima. Iz tog razloga kršćani nisu imali što ni tražiti u Jeruzalemu u to vrijeme. Tek nakon Milanskog edikta, uz pomoć kojeg je kršćanima bila osigurana sloboda ispovijedanja vjere: „Svima je podarena sloboda ispovijedanja vjere bez posljedica po statusu i temeljna prava.“ (Musa, 2013, 5), vjernici dobivaju želju da krenu i posjete Svetu zemlju.

Za razvitak Jeruzalema u kršćanskom smislu, treba zahvaliti Konstantinu. On je „prvi koji je Jeruzalem nazvao Svetom zemljom“ (Knežević, 2022, 199) te je u njemu na mjestu Golgote podigao baziliku Kristova groba : „Da bi kršćanstvo svojim spoljašnjim sjajem bilo doraslo poganstvu, izgradi širom svijeta veličanstvene bazilike u Jeruzalemu, u Betlemu, u Antiohiji, u Nikomediji, u Rimu.“ (Ritig, 1913, 115) Tamo je pronađena i špilja gdje je bio Isusov grob te je tako cijelo to mjesto postalo svetim. Jeruzalem je tako u 4. stoljeću postao centar kršćanstva i cilj kršćanskih hodočasnika.

Josip Knežević u svome članku također navodi kako su svetišta uvijek cilj svakog hodočašća te da ih kršćani nisu imali. (Knežević, 2022, 198) Jeruzalem se nije oduvijek smatrao svetim gradom i ciljem za kršćanske hodočasnike. Kršćani su prihvaćali Palestinu kao mjesto rođenja Isusa Krista, njegova života, smrti i uskrsnuća, no Jeruzalemu nisu davali preveliki značaj. Nakon što je Konstantin u 4. stoljeću uspio prekinuti progone kršćana, započeo je i razvoj Svete zemlje.

Među prve izvore o najranijim hodočašćima spadaju *Itinerarium Burdigalense* i *Itinerarium Etheriae*. Oni su služili za upoznavanje čitatelja sa Svetom zemljom te su opisivali put do tamo kao i sama sveta mjesta.

Najstariji kršćanski spis koji opisuje hodočašće je *Itinerarium Burdigalense*. Taj spis opisuje jedno hodočašće 333. godine. U njemu se opisuje putovanje od Bordeauxa do Jeruzalema te natrag do Milana. U spisu se ne opisuju mjesta i ono što je posjećeno već je više riječ o vrsti zemljopisnog vodiča u kojem se daju smjernice za put i udaljenosti među naseljima i gradovima.

Itinerarium Etheriae nastao je pedesetak godina nakon prvog te osim puta on sadrži opise starokršćanske liturgije te nam tako daje uvid u tadašnju liturgiju 4. stoljeća. (Knežević, 2022, 202) *Itinerarium Burdigalense* donosi detaljan opis kopnenog puta od Rima prema Jeruzalemu.

Spis je posebno važan za Hrvate jer put koji je zapisan dobrim djelom prolazi kroz današnju Slavoniju. (Knežević, 2022, 203)

3. HODOČAŠĆE U KATOLIČKOJ CRKVI

Hodočašće se u kršćanstvu pojavljuje od najranijih vremena. To je najlakše uočiti kroz čitanje Svetog Pisma. U Starom zavjetu prvi koji na put kreće je Abraham, a nakon njega ima još primjera. Novi zavjet još više naglašava hodočašće. Isus je odmalena hodočastio u Jeruzalemski hram, a tamo je hodočastio i za židovske blagdane. U ovome djelu prikazat ćemo hodočašće kroz Sveto Pismo u kojem pronalazimo značajne opise.

3.1. STARI ZAVJET

Hodočašća su kroz povijest Božjeg naroda bila prisutna na svim svetim mjestima, posebno povezana s poviješću židovskog naroda. Prvi koji na put kao Bogu poslušan hodočasnik kreće je Abraham (Post 12,1-5). Abraham je hodočastio u Šekem (Post 12,6), Betel (Post 12,8), Hebron (Post 13,18), Beer Šebu (Post 21,33)... Ta mjesta danas su sveta za cijeli židovski narod. Nakon Abrahama, tamo su hodočastili Izak i Jakov te njegovi sinovi te su tako ta mjesta postala značajna sve do danas. Abraham je prema Svetom pismu uzor hodočasnika, „aramejski lutalac“ koji ostavlja svoj zavičaj i ide za pozivom kojega je dobio od Boga. (Krušlin, 2022, 14)

Odlazak u Egipat slovi za jedno od najvažnijih putovanja u povijesti naroda. Izlazak iz egipatskog sužanjstva predstavlja jedno od najvažnijih hodočasničkih putovanja naroda prema novoj budućnosti u obećanoj zemlji. Iako je njegova poruka prvenstveno teološke naravi, ona se u određenoj mjeri proteže i na šire civilizacijske i kulturne aspekte, posebno u kontekstu oslobađanja iz ropstva i prelaska iz nečovječnih uvjeta života u slobodu. (Vranješ, 2019, 49)

Značenje hodočašća je jasno definirano i pretočeno u kulturne oblike slavljenja i zahvaljivanja, što se posebno očituje u tzv. hodočasničkim psalmima (Ps 120-134). Ova činjenica dodatno naglašava važnost starozavjetnog hodočašća kao jedne od ključnih sastavnica identiteta naroda i izraza njegove vjere. Glavno hodočasničko mjesto na jugu bio je Jeruzalem, dok je na sjeveru to bio Betel. Nakon što je Kovčeg saveza smješten u Jeruzalemu, taj grad se, zajedno sa svojim Hramom, razvio u duhovno središte cijelog židovskog naroda i postao glavno i jedino svetište te hodočasničko odredište. Tijekom velikih godišnjih blagdana, hodočasnici iz cijele Palestine dolazili su u Jeruzalem. Svaki izraelski muškarac koji je navršio 12 godina trebao je hodočastiti u Hram za blagdan Pashe, Pedesetnice i Sjenica (Pnz 16,1-17). Uz muškarce, hodočastile su i žene, kao i cijele obitelji, od djece do odraslih, osobito za blagdan Sjenica. Danas, Židovi

također hodočaste, a najposjećenije hodočasničko mjesto je Zid plača, gdje svake godine hodočasti više od šest milijuna vjernika.

Starozavjetna inicijativa hodočašćenja nastavlja se i u Novom zavjetu.

3.2. NOVI ZAVJET

U Novom zavjetu, hodočašće mudraca s Istoka i pastira koji dolaze pokloniti se novorođenom Isusu predstavljaju rane primjere hodočašćenja (usp. Mt 2,1-12; Lk 2,8-20). Ovi događaji na duhovnoj i pastoralnoj razini pružaju uzor traženja Boga i poklonstva kao cilja i smisla hodočasničkog putovanja. (Vranješ, 2019, 56-57)

Kada govorimo o hodočašću u Novom zavjetu, bitno je spomenuti i Isusovo hodočašće u hram kada mu je bilo 12 godina (Lk 2, 41-43). Isus poštuje hram i tradiciju svog naroda, što prikazuje već kao dječak dok u hramu vodi razgovor s učiteljima Zakona.

Mnogi aspekti Isusovog javnog djelovanja ukazuju na to da je hram u Jeruzalemu bio ključno odredište njegova putovanja. Tijekom svog poslanja, Isus redovito putuje u Jeruzalem s učenicima, osobito tijekom različitih blagdana. Kroz svoja hodočašća Isus je imao priliku iznositi svoj nauk pred mnoštvom drugih ljudi koji su bili tamo.

Za židove, kršćane i muslimane Jeruzalem je sveti grad. Najsvetije i najznačajnije mjesto židova u Jeruzalemu je ostatak Hrama, poznat kao Zid plača. Za muslimane se u Jeruzalemu nalaze džamija Al Aksa i Omarova džamija, dok je centralno muslimansko hodočasničko središte grad Meka u kojoj za vrijeme hadža milijuni muslimanskih vjernika posjećuju Kabu. Meka se geografski nalazi jugoistočno od Jeruzalem, u današnjoj Saudijskoj Arabiji. Spomenuta Omarova džamija u Jeruzalemu, poznata po svojoj zlatnoj kupoli, najstarije je zdanje islama. Podignuta je 691. godina na mjestu centralnog židovskog hrama u Jeruzalemu. „Na hramskom prostoru muslimani grade džamije, Al Aksu i Kupolu na pećini, koje za muslimane postaju utjeha (...) htjeli su džamijom na hramskom prostoru po ljepoti i veličini nadići ljepotu i veličinu bazilike Groba Isusova.“ (Rebić, 1999, 114) Uz Isusa u Novom zavjetu bitno je spomenuti hodočašćenje apostola. Jedno od najpoznatijih hodočašća je ono svetoga Pavla koji iza sebe ima tri putovanja na koja vjernici i danas hodočaste. Katolička je Crkva zadržala i nastavila s praksom hodočašća. U najranijim vremenima hodočastilo se na Isusov grob i Rim, na grobove Petra i Pavla. Hodočašće u Svetu zemlju započinje u četvrtom stoljeću. Od tada pa

sve do danas mnogi vjernici putuju na mjesta u Svetu zemlju, odnosno mjesta važnima za Isusov život.

3.3. ZAKONIK KANONSKOG PRAVA

U Zakoniku kanonskog prava navodi se da je „svetište crkva ili neko posvećeno mjesto gdje vjernici na poseban način iz pobožnosti i u velikom broju dolaze kao hodočasnici“ (kan. 1230.)³

Prije ovog zapisa prava crkveno-pravna definicija svetog mjesta nije postojala.

Svetišta i hodočašća dio su pastoralne djelatnosti Crkve, kroz koju ona posvećuje ljude Bogu i produbljuje njihov osobni odnos s transcendentnim Stvoriteljem, prema kojemu je sve usmjereno. Kroz cijeli put hodočašća, a na kraju i dolaskom do cilja, vjernicima se daje prilika da promišljaju i da kroz molitvu dobe duhovnu snagu koja im pomaže da još bolje i predanije žive svoju vjeru. (Brkan, 2016, 93)

³Preuzeto iz J. BRKAN „Svetišta prema općem Zakoniku kanonskog prava“, KBF, Sveučilište u Splitu, 2016.

3.4. SVETIŠTA I HODOČAŠĆA KROZ POVIJEST

Sve religije, pa i one najstarije od početka postojanja poznaju sveta mjesta i pojmove svetište i hodočašće. Neki od primjera su stari Grci koji su imali svoje poznato svetište u Delfima te istočnjačke religije koje također od davnina pa do danas imaju svoja mnogobrojna svetišta.

Kao što je već rečeno, hodočašće je dosta česti oblik pučke pobožnosti. Često se provode kao pokornička ili zavjetna djela. Danas hodočašća, osobito ona posvećena Mariji, čine dio pučke pobožnosti te predstavljaju njezine važne izraze. Stoga se širom svijeta može primijetiti oživljavanje, jačanje i porast hodočašća, posebno marijanskih. (Šimić, 2019, 185)

Pojam hodočašće u hrvatskom je jeziku složeno od imenice hodam i glagola častiti. Kada to sagledamo doslovce, pojam se odnosi na čašćenje i hvaljenje Boga svojim kretanjem (hodanjem) i svime oni što to kretanje do svetog mjesta sa sobom nosi. (Milovčić, 2007, 236)

Hodočašće je jedan od najstarijih oblika pučke pobožnosti, izvanliturgijski čin bogoslužja, odnosno pobožno putovanje ili posjet vjernika nekom svetištu, gdje kroz vjeru ostvaruju susret s Bogom. Hodočašća se obavljaju kao čin pokore, za dobivanje oprosta, za molitvu za duhovna ili materijalna dobra, kao zavjet, ili kao izraz zahvalnosti za uslišane i primljene milosti. (Lubina, 2013, 7)

Kršćani su od 4. stoljeća sve više željeli posjetiti mjesta u Svetoj zemlji poput Jeruzalema, Nazareta i Betlehema. U počecima kršćanskih hodočašća, onome tko je krenuo na hodočašće-Sveta zemlja je bila cilj. No, ta mjesta su malom brojem ljudi bila dostupna i moguća. Postepeno su grobovi ranokršćanskih mučenika postajali mjestima hodočašća. Hodočasnicima je posjet nekom grobu mučenika davao osjećaj blizine svetom „budući da su oni postigli nebesku slavu“. (Knežević, 2007, 206) Josip Knežević također navodi kako su od Milanskog edikta kršćani počeli hrliti u Jeruzalem, „No, nedostatak većeg broja izvora čini težim definirati ranokršćanska hodočašća budući da ona nisu ni sakrament, niti su obvezna u kršćanstvu, smatrajući ih formom posredništva između zemaljskog i nebeskog Jeruzalema.“ Upravo zbog toga javila se problematika jer konačni cilj kršćanstva i kršćanskog hoda mora biti nebeski Jeruzalem, a ne zemaljski. Već je Novi zavjet govorio kako je kršćanin građanin neba i hodočasnik koji putuje prema nebeskoj domovini. U vrijeme prvih kršćana život je bio viđen kao „oblik hodočašća prema nebeskoj domovini“, njihov dolazak na cilj predstavlja nebeski Jeruzalem. (Knežević, 2007, 206)

Mjesto postaje sveto kroz doživljaj Božje prisutnosti i moći te zbog svoje jedinstvene duhovne značajnosti. U svom članku Obilježja hodočasnika u Međugorju- motivi i značenje hodočašća autori navode kako ljudi dolaze na razna sveta mjesta kako bi mogli osjetiti Božju prisutnost i snagu. (Leutar, Neuhold, Leutar, 2007, 219) Upravo kultu svetaca i mučenika možemo zahvaliti prihvaćanje ideje svetih mjesta za kršćane. Pomalo su nastajala hodočašća određenim mjestima gdje su neki mučenici ili svetcu djelovali ili gdje su pokopani. Tako je došlo i do velike pobožnosti prema apostolima Petru i Pavlu u Rimu koji je zbog dugačkih progona kršćana imao velik broj mučenika. Tako Rim s vremenom postaje blagoslovljeni grad i cilj mnogih hodočasnika koji su dolazili na grobove prvih kršćanskih mučenika. (Leutar, Neuhold, Leutar, 2007, 219)

„Na prvome mjestu stoje mjesta iz svete povijesti, kao što su Nazaret, Betlehem ili Jeruzalem. Potom slijede mjesta ukazanja ili čudesa (Guadalupe, Lourdes, Fatima). Vjernici su vrlo rano počeli hodočastiti i na grobove apostola i mučenika, npr. u Rim, na grobove Petra i Pavla ili u Santiago de Compostelu, na grob apostola Jakova. Također su mjesta, na kojima su sveci dobivali neke ključne milosti, postala hodočasnička mjesta, kao što je brdo La Verna, gdje je sv. Franjo Asiški, dvije godine prije svoje smrti, dobio stigme. Zbog sličnih su razloga poznate špilje i pećine, kao što je Subiaco za sv. Benedikta ili Manresa za sv. Ignacija Loyolskog.“ (Leutar, Neuhold, Leutar, 2007, 219)

3.5. MOTIVI HODOČAŠĆA

Kako u svome članku kaže Ivan Koprek: „ne hodočasti se samo radi hodočašća, nego da bi se također zabila monotonost svakidašnjice.“ (Koprek, 1982, 363) U ovome ćemo potpoglavlju reći neke ključne motive hodočašća.

Kada govorimo o hodočašću najčešće je riječ o „posjetu pojedinca ili grupe bližim ili daljim svetim mjestima u kojima traže ili doživljavaju nadnaravnu pomoć ili milost.“ (Leutar, Neuhold, Leutar, 2007, 217) Ljudi se odlučuju za hodočašća zbog posebnih situacija, spasenja, ozdravljenja, pokore, zahvale, čišćenja...

Razloga za krenuti na hodočašće ima puno, to na primjer može biti rješavanje tereta grijeha, rješavanje nekih strahova, traženje pomoći u raznim životnim nevoljama... U određenim svetištima bitno je samo pogledati zavjetne darove koje hodočasnici ostavljaju kako bismo spoznali mnoštvo i različitost motiva koji potiču ljude da krenu na hodočašće. (Koprek, 1982, 363) Motivi odlaska na hodočašće mogu biti razni, od naravnih pa sve do vjerskih. U svome članku Ivan Koprek navodi anketu Glasa Koncila koja to i pokazuje, a kaže: „Riješiti se tereta grijeha, raspjevati se iz dubina duše, iz sokova djetinjstva. Skinuti maske i strahove, biti među svojim svojim, radostan. Svjedočiti da Crkva nije privid, nego stvarnost s kojom treba računati.“ (Koprek, 1982, 363) Za mnoge, hodočašće simbolizira ljudski život i nosi eshatološku dimenziju. Predstavlja putovanje koje nas podsjeća da smo na ovoj zemlji samo prolaznici, od rođenja do konačnog cilja- postizanja svetosti i dolaska u zajedništvo svetih kroz ustrajno posvećivanje svakodnevnog života. Ovaj put uključuje ograničeno vrijeme, napor, teškoće, žrtvu i odricanje, ali i želju za novim iskustvima, susrete s drugim hodočasnicima, trenutke odmora, duhovni mir, te radost kada napokon stignemo na odredište.

Sveta mjesta odnosno hodočasnički ciljevi su mjesta molitve, to su mjesta gdje se okuplja narod koji vjeruje i koji traži nadu, pomoć i utjehu u različitim teškoćama i preprekama koje život nosi. Ako se okrenemo na pozitivne aspekte, jedna od ključnih vrijednosti hodočašća je što čovjek na takvom putovanju može produbiti svoj duhovni život kroz molitvu, ispovijed, pričest i štovanje svetaca, ali prvenstveno kroz susret s Gospodinom. Time se njegova duša, koja čezne za duhovnom obnovom, obogaćuje i doživljava novu dimenziju života. Hodočašće također omogućuje unutarnje pročišćenje i posvećenje, dok se vjernici, u prvom redu, obraćaju

Gospodinu, ali i Majci Božjoj, tražeći duhovnu obnovu i jačanje vjere.⁴ Ipak, kada govorimo o motivima ljudi da krenu na hodočašće, shvaćamo da je u novije vrijeme sve teže i teže odrediti iz kojih razloga različiti ljudi kreću na hodočašće. Ovu teoriju pobliže ćemo prikazati u daljnje dijelu rada, kada budemo govorili o možda najposjećenijem katoličkom hodočašću u Santiago de Compostela. (Doi, 2011, 272)

Ivan Leutar, Leopold Neuhold i Zdravka Leutar 2007. godine proveli su istraživanje na području svetišta u Međugorju o motivima i značenju hodočašća za hodočasnike. Rezultati istraživanja pokazali su da ljudi u najvećoj mjeri na hodočašće odlaze radi traženja pomoći, nade i utjehe u nevolji. Istraživanje je pokazalo kako čak 76% ljudi hodočasti radi molitve i za pomoć u ozdravljenju svojih bližnjih. Puno više ljudi navelo je navedeni motiv kao razlog svog hodočašća, nego onih koji su naveli svoje vlastito ozdravljenje kao motiv. To daje nadu i pokazuje da i u današnje vrijeme ubrzanog života i brige za same sebe, još uvijek postoji veliki altruizam i briga za ostale. Kada svatko od nas sagleda vlastiti život uočiti će da većina ljudi same sebe stavlja na prvo mjesto. Na hodočašćima to ne bi smjelo tako biti. Razlog svakog hodočašća bi u prvi plan trebao stavljati Boga. Tek onda, u zajedništvu s Njim, možemo svoje misli i molitve usmjeriti na nešto drugo (nekog drugog). U istraživanju je također jedno od pitanja bilo koji je najvažniji motiv hodočašća, a ljudi su na to ponudili sljedeće odgovore: „traženje Boga, produbljivanje vjere, težnja za iskustvom milosti i potreba za duhovnom atmosferom, nezadovoljstvo materijalizmom i traženje duhovnoga, traženje zdravlja, molitvu za zagovor i vlastito obraćenje, povratak Bogu, biti u zajedništvu s Bogom.“ (Leutar, Leutar, Neuhold, 2007, 233). Vjernici na hodočašćima najviše naglašavaju okolinu koja pozitivno utječe na raspoloženje i kasniji život. Naglašava se da sa sobom kućama „odnose mir, duhovnu snagu, radost, nadu, obnovu molitvenog života i sigurnost.“ (Leutar, Leutar, Neuhold, 2007, 240)

⁴ Usp. Leksikografski zavod Miroslav Kreleža i Dom Marina Držića URL [HODOČAŠĆE \(muzej-marindrzic.eu\)](http://HODOČAŠĆE(muzej-marindrzic.eu)), Zoran Ladić, 2019.

4. PRIKAZ HODOČASNIČKIH MJESTA KATOLIČKE CRKVE

Hodočašća su duboko ukorijenjena u katoličkoj tradiciji i predstavljaju jedan od najvažnijih oblika pobožnosti i duhovnog putovanja. Kroz povijest, katolici su odlazili na sveta mjesta kako bi osnažili svoju vjeru, tražili oprost, zahvaljivali za primljene milosti, ili jednostavno tražili blizinu Boga i njegovih svetaca. Svako od tih hodočasničkih mjesta nosi sa sobom specifičnu povijest, duhovnu snagu i jedinstvenu ulogu u katoličkom duhovnom životu.

U ovome poglavlju reći ćemo nešto o suvremenim katoličkim hodočasničkim mjestima u svijetu i u Republici Hrvatskoj. Ovdje ćemo se fokusirati samo na ona najznačajnija i najpoznatija mjesta, kao što su Rim, Jeruzalem, Santiago de Compostela, Međugorje...

Za Republiku Hrvatsku bitno je reći da ima puno svetišta, ali među vjernicima se na poseban način štiju i posjećuju mjesta posvećena Blaženoj Djevici Mariji (marijanska svetišta).

U narednim stranicama slijedi prikaz važnih svjetskih svetišta i hodočašća, na kojima su ljudi prisustvovali nekim čudima ili doživjeli ukazanja.

4.1. SVIJET

Hodočašća su sastavni dio katoličke pobožnosti, duboko ukorijenjena u povijesti i tradiciji Crkve. Iako su se oblici hodočašća mijenjali kroz stoljeća, njihov značaj ostaje nepromijenjen. Kroz povijest, katolici su putovali na različite krajeve svijeta, posjećujući mjesta koja su povezana s Kristovim životom, djelima svetaca ili ukazanjima Blažene Djevice Marije. U suvremenom katoličkom životu, hodočašća predstavljaju priliku za vjernike da kroz osobno duhovno putovanje prodube svoju vjeru, dožive zajedništvo s drugim vjernicima i pronađu utjehu u molitvi na svetim mjestima. Ova cjelina posvećena je najvažnijim svetim mjestima u katoličkoj tradiciji danas, od poznatih marijanskih svetišta kao što su Lourdes i Fatima, do klasičnih hodočasničkih odredišta poput Rima i Jeruzalema. Ova mjesta nisu samo destinacije za posjetu, već središta duhovnog iskustva koja pružaju priliku za molitvu, sakramente i duboku povezanost s katoličkom tradicijom.

Svako od ovih svetih mjesta ima svoje jedinstveno duhovno značenje i povijesnu važnost, a njihov značaj se ogleda u milijunima hodočasnika koji ih posjećuju svake godine. U ovoj cjelini istražiti ćemo povijesni značaj ovih lokacija, njihove specifične pobožnosti, te način na koji nastavljaju oblikovati vjerski život katolika diljem svijeta.

Na narednim stranicama slijedi pregled nekih od najpoznatijih, najposjećenijih i najvažnijih svjetskih svetišta i ciljeva hodočasnika.

4.1.1. JERUZALEM

„Jeruzalem, sveti grad, grad triju svjetskih religija: židovstva, kršćanstva i islama, sjecište kultura, religija i civilizacija kroz povijest dugu više od 3000 godina.“ (Rebić, 1999, 105)

Počeci posjećivanja Svete zemlje nalaze se na početku samog kršćanstva. Prvi su kršćani rado posjećivali mjesta gdje je Isus boravio.

Sredinom 4. stoljeća, sveta Jelena, majka cara Konstantina, krenula je na poznato hodočašće u Svetu zemlju, tijekom kojeg je vodila arheološka iskapanja. Jeruzalem je i dalje bio privlačno mjesto zbog svojih uspomena na Gospodinovu muku, ali nije bio jedino hodočasničko odredište.

Krenuti na hodočašće u Svetu zemlju često je zahtijevalo veliku hrabrost i spremnost na žrtvu. Putovanje dugačko gotovo 5000 kilometara, od zapadne obale Francuske do crkve Svetog groba u Jeruzalemu, predstavljalo je ogroman izazov za srednjovjekovne hodočasnike. Posebno teška situacija bila je putovanje kroz necivilizirane balkanske puteve u 11. stoljeću. Iako je Ugarska postala kršćanska i Bizantsko carstvo doživjelo vjerski preporod, kopneni put uz Dunav kroz današnju Austriju, Mađarsku i Hrvatsku, te prelazak u Bizant kod Beograda, bio je sve osim siguran. Putopisi tog doba ispunjeni su strašnim pričama o razbojstvima, mučenjima, silovanjima i drugim opasnostima koje su doživljavali hodočasnici putujući sami ili u skupinama. (Foster, 1986, 113)

Nakon izlaska iz Bizantskog carstva na njegovom južnom kraju kod Laodiceje u sjevernoj Siriji, hodočasnici su morali prevaliti još nekoliko stotina milja kroz pustinju naseljenu nepovjerljivim i neprijateljski raspoloženim muslimanskim stanovništvom koje nije priznavalo bizantsku vlast.

Mnogi kršćani, suočeni s prijetnjom muslimanskih razbojnika, prisiljeni su bili klanjati se u smjeru Meke kako bi izbjegli pljačku. Veće skupine hodočasnika jedino su tako mogle računati na barem minimalnu sigurnost na svom putovanju.

Kada govorimo o Jeruzalemu, moramo spomenuti i Križarske ratove kojima je cilj bio upravo oslobođenje Jeruzalema. Križarski rat, kako kaže Max Marschhauser, oružani je sukob do kojeg dolazi na papinu inicijativu. Prvi križarski rat (1096-1099) bio je najuspješniji za kršćane, jer su uspjeli osvojiti Jeruzalem 1099. godine i uspostaviti Kraljevstvo Jeruzalem. Međutim, muslimanske snage, ponovno su ga zauzele. Kasniji križarski ratovi pokušavali su, ali uglavnom bezuspješno, povratiti Jeruzalem: „1244. Jeruzalem je po posljednji put pao u muslimanske ruke. Križari više nikada nisu uspjeli osvojiti najsvetiji grad.“ (Marschhauser,

2015, 45) Na kraju, križarski ratovi nisu uspjeli trajno zadržati Jeruzalem pod kršćanskom kontrolom, ali su imali dubok utjecaj na odnose između kršćana, muslimana i židova. Na kraju te epohe, Max Marschhauser navodi kako križarski ratovi nisu ispunili svoje glavne ciljeve i očekivanja. Nisu uspjeli istjerati muslimane iz Svete zemlje, Jeruzalem nije ostao sačuvan, izgubili su i Carigrad te nisu uspjeli ujediniti istočnu i zapadnu crkvu. (Marschhauser, 2015, 47)

Hrvatski bibličar i egzeget u svome članku „Jeruzalem- grad susretanja triju monoteističkih religija“ govori kako je Jeruzalem za kršćane njihov duhovni zavičaj, njihova majka, simbol nebeskog zavičaja, nebeskog Jeruzalema.“ (Rebić, 1999, 113) 11. stoljeće obilježilo je veliko putovanje u Svetu zemlju. Povorka se sastojala od preko 12.000 ljudi, koji su dolazili iz svih krajeva Njemačke. Glava ovog hodočašća bili su nadbiskupi iz Mainza, Bamberga, Utrechta i Regensburga. U povorci je sudjelovao i velik broj vojvoda, knezova, grofova... (Foster, 1986, 113) Upravo prema tome možemo vidjeti kako je već tada Crkva podržavala hodočašća te kako su ljudi kretali na putovanja na neko sveto mjesto kako bi se tamo pomolili, potražili čudesno ozdravljenje ili da iskupe zavjet. Jeruzalem je svakako od samih početaka važno središte za sve hodočasnike, no radi samog puta i geografske smještenosti, Zapadnjaci su potražili i odlučili krenuti na neke malo bliže destinacije, od kojih ćemo neke niže spomenuti.

U današnje vrijeme Jeruzalem je pod stalnim okom svjetskih medija. To je još uvijek grad koji je svet za tri najveće monoteističke religije i zbog toga godišnje privlači velik broj hodočasnika. U današnje vrijeme, još je pod većim povećalom zbog neprestanih sukoba između Izraelaca i Hamasa koji se vode na tom cijelom području. Upravo zbog tih sukoba sve je manja i manja zainteresiranost ljudi za odlazak na hodočašće u Svetu zemlju. Izraelsko Ministarstvo turizma zabilježilo je pad od čak 78% u odnosu na prvi kvartal prošle godine.⁵

Kako u svome članku kaže A. Rebić, Jeruzalem je unutar svojih gradskih zidina podijeljen na četvrti: muslimansku, židovsku katoličku i aramensku. „Gospodina slave muslimani petkom, židovi subotom, kršćani nedjeljom.“ (Rebić, 1999, 115) Ono što daje nadu je sve veći suživot ove tri religije na tom području, u Tanturu postoji institut za međureligijski dijalog i istraživanja te tu zajedno raspravljaju, studiraju i žive u dijalogu židovi, kršćani i muslimani. Rebić kaže kako je Tantar znak nade. (Rebić, 1999, 116)

⁵ Usp. URL <https://vjesnik.eu/gdje-su-svi-hodocasnici-trenutno-stanje-vjerskog-turizma-u-svetoj-zemlji/>

4.1.2. RIM

Rim je s vremenom postajao sve popularnije hodočasničko odredište. Rim jednom hodočasniku nije mogao pružiti ono što bi mu Jeruzalem pružio. Rim nema crkvu Svetog groba ili Golgotu, ali je zato ponudio sve ostalo što ima. Prva prednost Rima u odnosu na Jeruzalem jest to što je Rim bliže. Osim toga Rim je imao katakombe Petra i Pavla te je grad bio ugodan, a u njemu se moglo naći (i još se uvijek može) velik broj svetih mjesta čija su se čuda i moć potvrdila u toku stoljeća: Rim je postao blagoslovljenim gradom, kršten krvlju Kristovih apostola..“ (Knežević, 2022, 210)

Željko Tolić u svome članku „Starokršćanska rimska groblja- katakombe“ napominje kako je Rim grad katakombi. Ispod cijelog Rima tako postoji cijela mreža podzemnih hodnika u kojima su se rani kršćani skrivali, molili, ispovijedali vjeru i pokapali svoje mrtve. „Kalistove katakombe jesu najuzvišenije i najglasovitije rimske katakombe.“ (Tolić, 2016, 148) Navedene katakombe protežu se na četiri etaže, tamo su pokapani brojni kršćanski mčenicici, te se u njima nalazi mnoštvo spomenika. „Dosežu dužinu od gotovo 20 kilometara i broje oko pola milijuna grobnica.“ (Tolić, 2016, 148) Rim je prije Konstantina bio poganski grad s mnoštvom hramova k, oji su štovali rimske bogove. Uz to Rim je na početku bio mjesto progona kršćana, međutim unatoč progonima, kršćanstvo je nastavilo rasti. Prekretnica u povijesti kršćanskog Rima dogodila se u 4. stoljeću kada je car Konstantin Veliki prešao na kršćanstvo i izdao Milanski edikt 313. godine, čime je legalizirao kršćanstvo i omogućio njegovu slobodu ispovijedanja. Nakon toga je kršćanstvo, u vrijeme cara Teodozija postalo i državnom religijom. Rim je postao sve važniji kao kršćansko središte, a papa, biskup Rima, postupno je dobivao na utjecaju.

Pravu popularnost, hodočašće u Rim, doživjelo je za vrijeme pape Bonifacija VIII. Spomenuti je papa 1300. godinu proglasio jubilaranom te se po njegovoj ideji jubilarna godina trebala ponavljati svakih sto godina. Papa Bonifacije vjernicima je tada obećao posebno oprostjenje grijeha ako se pokaju i posjete Rim i određene bazilike. Taj je događaj značajno povećao broj hodočasnika.

Hodočašće u Rim ima duboko ukorijenjenu tradiciju u povijesti kršćanstva i jedan je od najvažnijih vjerskih događaja za katolike širom svijeta. Rim, kao sjedište papinstva i dom Katoličke Crkve, privlači milijune hodočasnika svake godine. Oni dolaze kako bi posjetili svete

lokacije povezane s apostolima Petrom i Pavlom, koji su živjeli i mučenički umrli u ovom gradu, te kako bi doživjeli duhovno iskustvo na mjestu gdje se kršćanstvo stoljećima razvijalo.

Cilj najranijih kršćanskih hodočasnika u početku je bio Jeruzalem, oni su htjeli upoznati mjesta gdje je Isus živio, naučavao, mjesta gdje je umro i gdje je uskrsnuo. No malo pomalo među kršćanima se širila ideja o posjećivanju i čašćenju kršćanskih mučenika. Tako je Rim postao jedan od važnijih ciljeva kršćanskih hodočasnika, upravo zbog apostola Petra i Pavla pa onda i radi mnogih drugih koji su tamo mučeni i ubijeni: „Hodočašće je u Rim ipak u nekom smislu značilo i zamjenu za hodočašće u Svetu zemlju koja je, zbog udaljenosti i velikih opasnosti, za Zapad bila jedva dostupna.“ (Koprek, 1982, 361)

Osim religijskih aspekata, hodočašće u Rim nudi i bogato kulturno iskustvo. Grad je pun povijesnih spomenika, muzeja i umjetničkih djela, što čini hodočašće i putovanjem kroz vrijeme, gdje se religija, povijest i umjetnost isprepliću. Za mnoge vjernike, hodočašće u Rim je putovanje koje ih povezuje s njihovom vjerom, pruža priliku za duhovnu obnovu i omogućava im da hodaju stazama svetaca i mučenika koji su oblikovali povijest kršćanstva.

4.1.3. SANTIAGO DE COMPOSTELA

Svetište Santiago de Compostela, odnosno svetište svetog Jakova jedno je od najpoznatijih i sigurno je jedno od najposjećenijih svetišta Katoličke crkve na svijetu. Usporedimo li, za početak, hodočasnički put u Jeruzalem koji je bio opasan i često puta hodočasnici nisu ni stizali do cilja; Santiago de Compostela idealan je spoj vjere, nade, prirode i sigurnosti.

Hodočasnici na Putu nazvani su u 12. stoljeću pelegri, oni koji su putovali u Jeruzalem nazivali su se palmerosi, a hodočasnici u Rimu- romari. (Foster, 1986, 202)

Put do Santiaga de Compostele dugačak je oko osam stotina kilometara, a započinje u malenom francuskom gradiću na granici sa Španjolskom, St. Jean Pied de Port, te vodi do svetišta svetog Jakova. Tim putem prošli su mnogi ljudi kroz povijest, a neki od njih bili su i slikari, kipari, pjesnici, umjetnici. Njima možemo zahvaliti što se na ključnim mjestima puta nalazi mnogo lijepih samostana, katedrala, svratišta, mostova i gradova. Upravo se ovo hodočašće može uzeti kao primjer mnogoznačnosti odnosa između svetišta i turizma.

Sveti Jakov španjolski je nacionalni svetac. Njegove kosti su se pokazale jako važnima u ratu protiv Maura. Sveti Jakov tako je postao i zaštitnik španjolskih križara koji su se borili u ratu

za oslobođenje Španjolske od Islama. Prema predaji, Jakov je širio Evanđelje po Izraelu, a potom se zaputio i u Španjolsku. Nakon toga se vratio ponovno u Jeruzalem gdje je umro mučeničkom smrću. Njegovo je tijelo kasnije preneseno u Španjolsku te je tamo pokopan, blizu današnjeg Santiaga de Compostele. Prema najpoznatijoj verziji legende, njegovo je tijelo čudesno prebačeno u Španjolsku brodom, bez veslača, vođeno božanskom intervencijom.

Etnografski izvještaji o Caminu de Santiagu sugeriraju da postoji previše različitih hodočasnika, koji hodaju rutom, da bi se mogli generalizirati. Sve je teže postalo točno opisati profile hodočasnika koji sve više dolaze i kreću na Put. U 2009. godini 145.877 ljudi iz 139 različitih zemalja svijeta primilo je certifikat Hodočasničkog ureda u Composteli kojim je potvrđeno da su prošli put pješice, na biciklu ili na konju. (Doi, 2011, 274) Hodočasnici danas dolaze sa svih strana svijeta što ljudima otežava njihovo proučavanje. Iz tog je razloga teško zaključiti i odgovoriti na pitanje zašto ljudi u današnje vrijeme kreću na hodočašće, odnosno, je li to iz vjerskih razloga ili zbog nekakvog osobnog rasta i samootkrivanja.

O njegovoj posjećenosti i popularnosti govori i činjenica da je Vijeće Europe 1987. godine Caminu dodijelilo titulu „Glavne ulice Europe“, a UNESCO ga je 1993. uvrstio u popis svjetske kulturne baštine.⁶

4.1.4. FATIMA

Portugal je kroz svoju povijest mnogo pretrpio kako bi postao samostalan. Sve borbe za oslobođenje Portugala vođene su pod okriljem Djevice Marije. U Portugalu je Djevica Marija uvijek bila čašćena te je ona 1646. godine postala i njihova zaštitnica i kraljica. (Vešara, 1967, 8-9)

Mjesto u kojem su se zbila ukazanja Gospe bila je Irijska Dolina. Ukazanja su se događala u periodu od 13. svibnja do 14. listopada 1917. godine. (Vešara, 1967, 17) U tom je periodu troje djece imena Lucija, Franjo i Jacinta, za vrijeme napasanja stada došlo do fatimskih ukazanja.

Troje djece vidjelo je svjetlo, te su krenuli prema kući, no to svjetlo se opet pokazalo te se pred njima pojavila Majka Božja. Ona ih je pozvala da se mole i da dolaze na isto mjesto idućih pet mjeseci – svakog 13. dana u mjesecu, u isto vrijeme. I zaista, ukazanja su se ponovila 13. lipnja, 13. srpnja, 13. rujna i 13. listopada na istome mjestu. (Karlić, 2018, 288) Tako su djeca Lucija,

⁶ Usp. URL <https://camino.hr/hodocasca/put-svetog-jakova-camino-frances?svetiste=santiago-de-compostela>

Franjo i Jancita svakog 13. dana u mjesecu imala ukazanja Gospođe koja je bila obučena u bijelo i sjajnija od Sunca.

Tako je nastalo fatimsko svetište Majke Božje, koje je postalo jedno od najpoznatijih marijanskih svetišta, privlačeći veliki broj hodočasnika. Različite pobožnosti proširile su se nakon događaja u Fatimi 1917. godine. Posljednje ukazanje dogodilo se pred velikim mnoštvom vjernika, prema različitim izvješćima, bilo je prisutno između 30.000 i 100.000 ljudi. Iako se Majka Božja ukazala samo djeci, svi su svjedočili tzv. "Sunčevom čudu iz Fatime," kada je Sunce, prema njihovim svjedočanstvima, poprimilo oblik diska i kretalo se neobičnom, nepravilnom stazom oko desetak minuta. Ono što je posebno zapanjilo prisutne bilo je to što su mogli promatrati Sunce bez ikakvih štetnih posljedica za oči. (Karlić, 2018, 288)

4.1.5. LOURDES

Kod Lourdes i Fatime postoji bitna poveznica. Majka Božja ovdje se ponovno ukazuje djevojčici starosti između 12 i 14 godina.

Ukazanja u Lourdesu započela su 1858. godine kada se četrnaestogodišnjoj Bernadette Soubirous u špilji pred kojom je tekla rijeka ukazala gospođu obučenu u bijelo s plavim pojasom i žutom ružom na stopalu.

Nakon nekoliko dana, djevojčica je osjetila poticaj da ponovno ode do špilje te je sa sobom ponijela bočicu svete vode kako bi poškopila gospođu (ako dođe to toga da ju ponovno vidi). Bernadette je s još dvije djevojčice kleknula te su zajedno počele moliti kronicu. Tada je ponovno ugledala gospođu s kronicom u ruci te ju je poškopila svetom vodom i rekla „ako si od Boga, ostani. Ako nisi, otiđi“, što je Bernadette više škropila vodom to se gospođa sve više smiješila. Sljedeće ukazanje dogodilo se nedugo nakon, Bernadette je klečala u špilji kada ju je gospođa upitala „hoćeš li biti tako dobra i dolaziti do špilje daljnjih petnaest dana?, Bernadette joj je obećala da bude, a gospođa joj je zauzvrat obećala da će ju usrećiti, ali ne u ovome nego u idućem svijetu. Narednih dana s Bernadette u špilju dolazi sve više i više ljudi, a ona svakoga dana ima isto viđenje gospođe koja joj je smiješi iz špilje. Nadan petnaestog ukazanja, dvadesetak tisuća ljudi zajedno s Bernadette odlazi do špilje, Gospa joj još uvijek tada nije rekla svoje ime, no ponovila joj je da želi da se onda sagradi crkva. U ovom periodu slijedi stanka od dvadesetak dana, Bernadette ne posjećuje špilju niti ne dobiva poriv za to. Za šesnaesto ukazanje je dobila jak poriv te je rano ujutro krenula do špilje. Čim je stigla ugledala je Gospu,

tri puta ju je u svojoj ekstazi upitala za ime, no Gospa je tek četvrti put odgovorila „Ja sam bezgrešno začće.“ Bernadette u početku nije shvaćala što to znači, no kroz razgovore je počela uviđati da je Gospa koja joj se ukazuje Blažena Djevica Marija. Posljednje ukazanje desilo se 16. srpnja 1858. godine, Gospa joj tada nije ništa rekla, ali je Bernadette rekla kako Gospa nikada ranije nije bila tako lijepa kao tada.⁷

Bernadette je nakon ovih događaja nastavila normalno živjeti uz stalni pritisak i istraživačke postupke crkve vezane za njezina viđenja. Pomalo se u njoj razvijala odluka da ode u samostan te se tako odlučila pridružiti samostanu u Neversu i brinuti se za bolesnike. Bernadette je umrla 1879. godine u svojoj tridesetpetoj godini. Netom prije smrti ponovno je potvrdila svoje izjave i viđenja u špilji. Ukazanja u Lourdesu u potpunosti je odobrila Sveta stolica 18. siječnja 1862. godine, a 1933. godine papa Pio XI. proglasio je Bernadette svetom.⁸

4.1.6. MEĐUGORJE

24. lipnja 1981. godine tada djeca Ivanka Ivanković, Mirjana Dragičević, Vicka Ivanković, Ivan Dragičević, Ivan Ivanković i Milka Pavlović ugledali su divnu, mladu ženu s djetetom u naručju. Toga dana im ništa nije rekla već je samo rukom pokazivala da joj se približe, no djeca su od straha pobjegla. Dan nakon djeca su ponovno na istom mjestu ugledala Gospu ovoga puta bez djeteta. Opet im je rukama pokazala da se približe, a oni su ovoga puta prišli, pali na koljena i počeli moliti. (Rebić, 2013, 185)

Gospa je kroz svoja ukazanja u Međugorju iznijela nekoliko poruka. Njezina prva poruka bila je „Mir, mir, mir- i samo mir!“. Sljedeća Gospina poruka bila je vezana uz vjeru. Bez vjere ne možemo doći do mira. Treća poruka vezana je uz obraćenje, pravo je *obraćenje očistiti srce*. Još jedna poruku koju Gospa ističe je molitva. U svojim ukazanjima Gospa traži od ljudi da stalno mole, kako je i Krist tražio. Molitva, naime, potiče i jača vjeru, koja je neophodna za ispravan odnos kako s Bogom, tako i s drugim ljudima. Kroz molitvu, čovjek izražava svoju životnu povezanost s Bogom: priznaje ga, zahvaljuje na primljenim darovima i s njim komunicira. (Rebić, 2013, 193)

Službena Crkva još uvijek nije priznala autentičnost ovih ukazanja. Pape se još uvijek nisu službeno izjasnili ni pozitivno ni negativno o tome. Ipak, pozitivna je činjenica da nema

⁷ Usp. URL [Lurdska ukazanja – Majka Božja Lurdska \(gospa-lurdska.hr\)](http://lurdska.ukazanja-majka-bozja-lurdska.hr)

⁸ Usp. Isto

negativnih stavova, jer bi se Sveta Stolica sigurno oglasila ako bi bilo što ugrozilo katoličku vjeru. (Kordić, 2002, 49) Zagrebački nadbiskup i predsjednik Biskupske konferencije Franjo Kuharić dao je izjavu za Glas Koncila 1993. i poručio: „Mi biskupi, nakon trogodišnjeg komisijskog studija prihvatismo Međugorje kao prošteništa, kao svetišta. To znači da nemamo ništa protiv ako netko časti Majku Božju na način i u skladu s crkvenim naukom i vjerom... Zato to prepuštamo daljnjem studiju. Crkvi se ne žuri.“ (Glas Koncila, 1993)

Međugorje je danas sinonim za duhovne susrete, molitvene programe i sakramentalni život. Mjesto je postalo poznato po brojnim ispovijedima, svetim misama, molitvenim grupama i duhovnim seminarima. Mnogi hodočasnici svjedoče o unutarnjem miru, duhovnim ozdravljenjima i obraćenjima koja su doživjeli na ovom mjestu. Unatoč neslužbenom statusu u očima Crkve, Međugorje nastavlja privlačiti vjernike i turiste, stvarajući globalni fenomen vjerskog turizma. Njegov značaj nije samo u ukazanjima, već i u tome što predstavlja mjesto gdje vjera i nada cvjetaju, gdje ljudi iz svih dijelova svijeta dolaze tražiti i pronaći Boga.

Međugorje je postalo simbol nade i duhovne obnove za mnoge, dok u isto vrijeme predstavlja izazov i pitanje za crkvene vlasti koje pažljivo prate i istražuju fenomen, kako bi donijele konačnu odluku o njegovom statusu. Bez obzira na službeno priznanje, Međugorje ostaje mjesto duboke pobožnosti i žive vjere, potvrđujući da su vjernici širom svijeta spremni potražiti svetišta gdje osjećaju prisutnost božanskog.

4.2. HRVATSKA

Hrvatska je zemlja bogate duhovne i vjerske tradicije, u kojoj svetišta imaju posebno mjesto u životu vjernika. Ova sveta mjesta, rasprostranjena diljem zemlje, odražavaju duboku povezanost hrvatskog naroda s katoličkom vjerom i njegovu predanost marijanskoj pobožnosti. Kroz stoljeća, brojni su hodočasnici posjećivali ova svetišta, donoseći sa sobom svoje molitve, zavjete i zahvale, tražeći utjehu, ozdravljenje i duhovnu obnovu.

Hrvati su poznati kao religiozni, u većini katolički narod. Vjerski turizam u Hrvatskoj većinom je razvijen oko marijanskih svetišta koja su u Hrvatskoj najposjećenija. Hrvatska ima puno mjesta kojima mnogo ljudi svakodnevno hodočasti, a neka najpoznatija ćemo opisati u ovome poglavlju.

4.2.1. SVETIŠTE MAJKE BOŽJE BISTRičKE U MARIJI BISTRICI

Glavno, središnje i možda najpoznatije Gospino svetište u Hrvatskoj je u Mariji Bistrici. Moglo bi se reći kako je upravo Marija Bistrica za Hrvate centar duhovnog identiteta. Kako u povijesti tako i danas na sve Marijine blagdane upravo u Mariju Bisticu dolazi velik broj hodočasnika. Nije čudno da je upravo zbog toga Marija Bistrica najpoznatije i najposjećenije svetište Zagrebačke Nadbiskupije.

Mariju Bisticu hrvatski su biskupi službeno proglasili hrvatskim nacionalnim svetištem 1971. godine, no štovanje Djevice Marije u Mariji Bistrici traje puno duže od toga. (Bezić, 1976, 357)

Uz Mariju Bisticu najviše se vezuje Čudotvorni Gospin kip koji je napravljen oko 1500. godine. Zbog opasnosti od Turaka spomenuti je kip zazidan u župnu crkvu sv. Petra i Pavla u Bistrici kako bi ga se sačuvalo od opasnosti. Kip je zatim još jednom zazidan te je 1684. godine pronađen i od tada je izložen javnom štovanju. Nedugo nakon što je kip pronađen dogodilo se i prvo ozdravljenje.

1984. godine u Mariji Bistrici slavio se Nacionalni euharistijski kongres, 300. obljetnica štovanja Majke Božje Bistričke i obljetnica 13 stoljeća kršćanstva u Hrvata. Na taj je dan zabilježeno da se u Mariji Bistrici pojavilo oko 500.000 hodočasnika te su tada svi hrvatski biskupi predvodili misno slavlje. (Peričić, Škunca, 2001, 34-35)

Najveći broj hodočasnika u Mariju Bistricu dolazi za vrijeme marijanskih blagdana, a najviše ih se okuplja na Veliku Gospu. Možda najposebniji dan za svetište u Mariji Bistrici bio je i ostao posjet pape Ivana Pavla II. Kada je upravo tamo proglasio blaženim mučenika Alojzija Stepinca.

U Mariju Bistricu prema procjenama godišnje hodočasti oko 1.000 000 vjernika te je ona najposjećenije hrvatsko marijansko svetište.⁹

4.2.2. SVETIŠTE GOSPE OD UTOČIŠTA U ALJMAŠU

Najpoznatije i središnje svetište Đakovačko- osječke nadbiskupije nalazi se u Aljmašu. Aljmaš je maleno selo koje se nalazi na desnoj obali gdje Draga utječe u Dunav. U središtu sela nalazi se župna crkva koja je isto tako i svetište Gospe od Utočišta.

1704. godine je prema izvorima nastalo Aljmaško svetište. Tada je kip Majke Božje iz sela Laško prenesen od strane isusovaca u Aljmaš kako bi kip ostao sačuvan. Ljudi iz okolnih sela već su tada krenuli hodočastiti kipu pa mu je nedugo zatim podignuta i crkvica. 1847. godine, nepažnjom djece, požar je uništio crkvu no ostala je sačuvana jedna Gospina slika ranije spomenutog kipa. Mještani su tu sliku odnijeli kilometar iznad Aljmaša i tamo je nad izvorom podignuta kapelica. (Peričić, Škunca, 2001, 53) Današnja crkva počela se graditi 1848. godine te je na njezin glavni oltar stavljen kip sličan izvornom. Kasnije je J. J. Strossmayer dao napraviti još ljepši kip.

Novo razaranje dogodilo se 1993. godine. Tada je crkva u Domovinskom ratu srušena sa zemljom. U uništenoj crkvi pronađen je oštećeni kip (Gospi je nedostajala ruka, a Isusu ruke). Papa Ivan Pavao II. U svojem je trećem pastoralnom pohodu Hrvatskoj posjetio i Aljmaš. Tada je obnovljeni Gospin kip okrunio većom zlatnom krunom, a malenoga Isusa manjom krunom.

Hodočasnici iz svih krajeva i danas odlaze u Aljmaš, isto kao i u Mariju Bistricu, najposjećeniji je za marijanske blagdane.

⁹ Usp. Smjernice za razvoj vjerskog turizma Republike Hrvatske, 2021., URL https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2023_dokumenti/231017_smjernice_vjerski_turizam.pdf

4.2.3. SVETIŠTE SVETOG NIKOLE TAVELIĆA U ŠIBENIKU

U gradu Šibeniku, na obroncima glavnog gradskog parka nalazi se Nacionalno svetište posvećeno prvom hrvatskom svetcu, misionaru i mučeniku Nikoli Taveliću.

Nikola Tavelić rođen je u Šibeniku 1340. godine, a mučen je u Jeruzalemu 1391. godine. (Brkan, 2018, 296) U Jeruzalemu Nikola Tavelić umire mučeničkom smrću „kao svjedok za vjeru u Isusa Krista Božjega Sina, jedinog Otkupitelja i Učitelja, za kojega je Bog posvjedočio da je On njegov Sin ljubljeni i da ga slušamo.“ (Brkan, 2018, 296)

21. lipnja 1970. godine papa Pavao VI. proglasio je Nikolu Tavelića svetim te je tim danom crkva svetog Frane u Šibeniku postala Hrvatsko nacionalno svetište svetog Nikole Tavelića. (Brkan, 2018, 300)

U samostanu svetog Frane uz najstariji likovni prikaz sv. Nikole Tavelića (16. stoljeće) nalaze si i njegove sandale. Njegov blagdan slavi se 14. studenog kada mnoštvo vjernika odlazi baš u Šibenik slaviti prvog hrvatskog svetca.

Prvi hrvatski svetac napustio je dom i domovinu zbog svoje vjere u Isusa, dajući pritom svoj život. Ovaj primjer poziva i današnje vjernike da kroz život idu na isti način. Poput Nikole, trebali bi se udaljiti od doma u kojem vladaju zavist, mržnja i druge nečistoće, te svoj život predati Bogu, koji savršeno čisti sve što je trulo i daruje blistavu čistoću. Zaista, jedini put do pravog zadovoljstva i ispunjenja vodi kroz ovaj recept.

4.2.4. SVETIŠTE GOSPE TRSATSKE NA TRSATU

Ovo svetište nalazi se iznad grada Rijeke u Hrvatskom primorju. Do njega vode 564 stube po kojima brojni hodočasnici svakoga dana, sve ove godine dolaze na brijeg u *hrvatski Nazaret*. Oko 300 tisuća hodočasnika na godinu posjeti Trsatsko svetišta.¹⁰

¹⁰Usp. Smjernice za razvoj vjerskog turizma Republike Hrvatske, 2021., URL https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2023_dokumenti/231017_smjernice_vjerski_turizam.pdf

Prema predaji na Trsatu se 10. svibnja 1291. godine pojavila Nazaretska kućica Svete obitelji te se tamo zadržala do 1294. godine, nešto više od tri godine. Majka Božja ukazala se tadašnjem biskupu koji je bolestan ležao te mu je rekla kako je to njena kuća iz Nazareta te ga je uz to i čudesno ozdravila.

Delegacija koja je poslana u Palestinu, kako bi se potvrdio događaj, ustanovila je da je u Nazaretu od kuće ostao samo temelj, a njegove su se dimenzije poklapale s kućicom na Trsatu, uz to i kamen od kojega je bila napravljena bio je iste vrste.¹¹

Sveta kuća zadržala se na Trsatu do 1294. godine. Tada je nestala te se pojavljivala na raznim mjestima da bi na kraju na brežuljku oko kojeg je kasnije nastao grad Loreto.

Na Trsatu se u jednoj kapelici također nalaze mnogi zavjetni darovi koji svjedoče Djevici Mariji za mnoga ozdravljenja po njezinom zagovoru.

4.2.5. SVETIŠTE GOSPE SINJSKE, GOSPE OD MILOSTI U SINJU

Na južnom dijelu Hrvatske ovo je najveće marijansko svetište te je iz iznimne važnosti za Hrvatsku državu. Čudotvornoj Gospi Sinjskoj pripisuje se zasluga za očuvanje hrvatskog naroda u teškim vremenima osmanlijskih osvajanja.

Tada su franjevci iz Rame i okolice stigli u Cetinsku krajinu, dovodeći sa sobom oko 5 tisuća katolika. Bježeći pred Turcima, spasili su najdragocjeniju relikviju, sliku Majke od Milosti, donoseći pritom novu nadu vjernicima Cetinske krajine. Gospa je stigla u Sinj, pružajući utjehu, jačajući nadu i vjeru, te pomažući u trenucima nevolje, posebno u razdoblju od 8. do 15. kolovoza 1715. godine. Te presudne godine, nakon što su Turci zauzeli cijelu Cetinsku krajinu, grupa od 700 branitelja utaborila se sa slikom Gospe od Milosti u sinjskoj tvrđavi. Uoči Velike Gospe 1715. godine, Turci su započeli odlučan napad na Sinjsku tvrđavu. Međutim, do jutra su se iznenada povukli i napustili borbu. „Po milosti Gospe Sinjske, Sinj je 1715. godine čudesno obranjen od najezde 60 000 turskih vojnika.“ (Dragić, 2016, 153)

Na zoru svetkovine Velike Gospe, u cijeloj Sinjskoj krajini više nije bilo ni traga turskoj

¹¹ Usp. URL [Kako je Nazaretska kućica u kojoj je živio mali Isus završila na Trsatu, a potom u Loretu? - Bitno.net](http://www.bitno.net)

vojsci. Fra Andrija Kačić Miošić zabilježio je: "Marija Divica, Sinjska pomoćnica, obranila je grad." Ovaj događaj izazvao je ogromnu radost među stanovnicima Sinja i Cetinske krajine, koji su svjedočili najvećem čudu u svom životu. (Krušlin, 2022, 40)

Osim tog velikog čuda, kada je Gospa otjerala tursku osvajačku vojsku i spasila Sinj, zabilježeno je mnogo svjedočanstava ljudi kojima je upravo Gospa došla u pomoć te je mnogo ljudi po njenom zagovoru čudesno ozdravilo.

Crkva u Sinju broji veliku posjećenost tijekom čitave godine, a hodočasnicima je najomiljeniji cilj za Gospu od Anđela (2. kolovoza) i Veliku Gospu. Inspiriran brojnim hodočasničkim putovima širom svijeta, hrvatski alpinist Stipe Božić predložio je 2015. godine označavanje puteva prema svetištu, što je rezultiralo stvaranjem Staze Gospi Sinjskoj. Ova staza prolazi kroz Hrvatsku te Bosnu i Hercegovinu. Najposvećeniji hodočasnici iz Rame i okolnih područja već stoljećima prelaze hodočasnički put od 150 kilometara u tri dana. Mnogi od njih treći dan prelaze planinu bosonogi.

5. HODOČAŠĆA U DRUGIM SVJETSKIM RELIGIJAMA

Hodočašće ne vezujemo samo uz kršćanstvo već se vezuje uz sve religije. Ivan Milovčić u svojem radu kaže kako u svoj različitosti stavova i čina koji manifestiraju čovjekov odnos prema božanstvu, hodočašće je jedan od načina iskazivanja bogoštovlja, poznat u kršćanstvu, ali i izvan kršćanstva,; u prošlosti i danas. (Milovčić, 2007, 235)

Kao što smo ranije spomenuli u dijelu o hodočašću u Jeruzalem, taj grad nije samo svet za kršćane. Jeruzalem uz bogatu povijest važnu za kršćane isto tako ima jako veliki značaj i za Židove i muslimane. Kao i kršćani i drugi pripadnici velikih svjetskih religija imaju svoja sveta mjesta koja posjećuju i kojima hodočaste. U ovom ćemo poglavlju napraviti pregled svetih mjesta kod hinduista, budista, Židova i muslimana.

U uvodu u ovo poglavlje valjda odmah napomenuti kako je kod hinduista i budista hodočašće opcionalno, odnosno nigdje se ne navodi kako je to zadaća pravog vjernika ili kako se u životu mora odlaziti na hodočašće. Ovdje primjećujemo poveznicu s kršćanstvom jer iako i u kršćanstvu postoje sveta mjesta i važan je pojam hodočašća nijedan kršćanin nije ni na koji način prisiljen posjetiti ta sveta mjesta. Njih, za razliku od Židova i muslimana, potiče vlastita želja, zanimanje i nada.

Religija je igrala središnju ulogu u emocionalnom i tjelesnom pokretanju ljudi i hodočašće je izravan prikaz toga. Sociokulturni teoretičari ukazivali su na hodočašće- religiozni oblik putovanja koji često prolazi različitim zemljama i crta kod raznih naroda različite povijesti, kulture i društveni status- kao sredstvo ujedinjavanja raznolikog stanovništva. (Singh, 2011, 291)

5.1. HODOČAŠĆE U ISTOČNIM RELIGIJAMA

5.1.1. HINDUIZAM

Hinduizam je po broju vjernika treća svjetska religija, raširena u najvećem broju u Indiji, ali svoje sljedbenika ima i u Nepal, Šri Lanki i Indoneziji. Hinduizam nije samo religija već je to i filozofski i društveni sustav.

Hinduizam je posebno zanimljiv jer se razlikuje od svake druge religije (nema osnivača, nema proroka, nema jedinstveni teološki sustav...). Jedna je od najstarijih religija svijeta te nije ni čudno što na svojim svetim mjestima iz dana u dan okuplja mnoštvo hodočasnika.

„Hindusi stoljećima u velikim skupinama obilaze svoja svetišta, a samo hodočašće drže vrlo važnim u svom religijskom životu.“ (Pitić, 2006, 27)

Jedan od primjera najsvetijih mjesta, odnosno gradova, za hinduiste je grad Varanasi¹². To je svakako najsvetije mjesto u Indiji i glavno odredište za otprilike tri i pol milijuna hodočasnika i turista svake godine. Varanasi, poznat kao najsvetiji grad za hinduiste, leži na obali svete rijeke Ganges u sjevernoj Indiji. Za hinduiste Ganges nije rijeka već je božanstvo, a samim time i sveto mjesto za njih. Prema legendi Bog Šiva poslao ju je na zemlju kako bi svojom vodom čistila grešnike i pripremala ih za ulazak u raj. Paradoksalno, hinduisti čvrsto vjeruju u njezino svojstvo čišćenja, a u stvari je ona vrlo onečišćena.

U zadnjih nekoliko tisuća godina mnogi hinduistički hodočasnici su se upravo ovdje čistili od svojih grijeha i tražili oslobođenje od ciklusa ponovnog rađanja. Autor članka „Politics and pilgrimage in North India: Varanasi between communitas and contestation“ Rana P. B. Singh navodi kako je hinduizam na ovome mjestu prisutan posvuda: u dekoracijama, u gradnji hramova, u zvuku svetog zvona, u pjevanju svećenika pa čak i u mirisu cvjetnih prinosa. (Singh, 2011, 292)

Milijuni hinduističkih hodočasnika dolazi na obale Gangesa svake godine, te radnjama kao što su ispijanje vode i kupanje u njoj vjeruju da će se njihovi grijesi isprati.

Obala Gangesa mjesto je i na kojem se spaljuju mrtvaci te se njihov pepeo zatim prosipa u rijeku (na taj način dolazi do oslobođenja i ulaska u raj).

¹² Poznat i kao Benares

Indijski geograf i antropolog Rana P. B. Singh u navedenom članku također spominje sljedeće: „Blagoslovi koje Varanasi daje pobožnim hodočasnicima iznimno su veliki. On je kao brod za spašavanje na oceanu te služi za seljenje duša te se tamo prašina grijeha uništava.“ (Singh, 2011, 295)

No prije no što rijeka Ganges dođe u Varanasi, ona prolazi kroz još jedno sveto mjesto za sve hinduse- Haridwar. Ovaj grad poznat je po brojnim vjerskim događajima, a najpoznatiji je u proljeće kada preko sto tisuća hodočasnika upravo tamo slavi rođenje Gangesa.

Grad još više ljudi okuplja svakih dvanaest godina kada se održava Kumbh Mela. Tada se u gradu održava ritualno kupanje na obalama rijeke Ganges kako bi se svi grijesi oprali i kako bi se postigla mokša¹³. U Haridwaru se nalazi i Har Ki Pauri što u prijevodu znači stopala Boga Višnu. To je zapravo gat na obali rijeke Ganges i to je mjesto na kojemu se skupljaju hodočasnici za vrijeme blagdana Kumbh Mela.

Samo u indijskoj državi Varanasiu postoji preko 3000 hinduističkih svetišta i hramova, oko 1400 muslimanskih svetišta i džamija, 12 crkava, 4 džainistička hrama, 9 budističkih hramova, 3 sikhski hrama... To je jedino mjesto u svijetu u kojem koegzistira ogroman broj različitih religija na tako malom prostoru.

Jedno od najpoznatijih i najposjećenijih svetih mjesta za hinduiste jest hram Kaši Višvanat u kojem se čuvaju posmrtni ostatci reinkarnacije hinduističkog boga Šive. Hram je kroz povijest više puta rušen i ponovno građen. Uz spomenuti hram, važno je spomenuti i Durga hram¹⁴ koji je drugi najvažniji štovani hram. Na njega su 7. ožujka 2006. godine postavljene bombe od strane islamske terorističke grupe. To je kao posljedicu ostavilo 15 mrtvih i 70 ozljeđenih ljudi.

Putovanja u svrhu hodočašća važan su dio hinduističke doktrine te iz tog razloga milijuni ljudi putuju iz cijelog svijeta upravo u Varanasi kako bi sudjelovali u festivalima, ritualima čišćenja i drugim ritualima. Uz ponovno oživljavanje hinduizma tijekom 1950-ih hodočašća su ponovno postala popularna. Od svih domaćih putovanja u Indiji, više od jedne trećine je u svrhu obavljanja hodočašća. (Singh, 201, 292) Neki stručnjaci objašnjavaju ovaj rast hodočasničkog turizma u Indiji s povećanom željom među hinduistima da potvrde svoj identitet protiv sve većeg broja muslimanskog stanovništva. Upravo zbog te želje za vlasti nad tim prostorom, velik

¹³ Izbavljenje/ oslobođenje iz svijeta

¹⁴ Poznat i kao hram majmuna

broj hinduista postao je svjesniji svog nasljeđa što je rezultiralo povećanim sudjelovanjem u tradicionalnim ritualima, slavljima, gradnji hramova i naravno hodočašćima.

Na kraju ovog poglavlja posvećenog hinduističkim svetim mjestima mislim da je prikladno završiti s citatom iz Mahabharate koji kaže: „I kada samo jedna čovjekova kost dodirne vodu Gangesa, on će časno živjeti na nebu.“¹⁵

5.1.2. BUDIZAM

Budizam je religijski sustav koji je započeo u 6. stoljeću prije Krista. Glavni učitelj budizma je Siddhartha Gautama (Buddha). Budizam nije samo religija, već je to način života i životna filozofija. Danas u svijetu ima oko 150 do 500 mil. budista. Taj podatak jako je teško odrediti jer on ne isključuje pripadnost još nekoj religiji.¹⁶

Autor članka „Sveta mjesta u velikim svjetskim tradicijama“ Remzija Pitić kaže kako za budiste „nema svetog mjesta bez Buddhē“. (Pitić, 2006, 27) Najznačajnija i najsvetija mjesta za budiste (tibetanske) nalaze se u Lhasi, glavnom gradu Tibeta. Neka od tih mjesta su zimski dvorac Dalaj Lama- Potala te sklop hramova Jokhang oko kojeg vodi hodočasnički put zvan *barkor*. (Vinšćak, 2007, 40) „Tibetanska riječ za hodočašće jest neykhör i znači obilaženje oko svetih mjesta. Ta sveta mjesta mogu biti samostani, planine, rijeke, jezera ili sveto drveće.“ (Vinšćak, 2007, 50)

Hram Jokhang jedno je od najposjećenijih svetih mjesta budista. U hram po cijele dane dolaze hodočasnici i krećući se u smjeru kazaljke na satu obilaze svete kipove. U Jokhangu se na ulazu nalaze četiri kipa kraljeva zaštitnika Tibeta, a kada se prođe uski hodnik dolazi se u dvoranu koja sadrži šesnaest kapelica s kipovima najvažnijih kraljeva, Buddha, bogova i demoni. Svaki hodočasnik u obilasku kipova ostavlja na njima zavjetne svilene marame. Prvo kada hodočasnici stignu moraju trinaest puta obići hram, u smjeru kazaljke na satu. Konstantno kruženje hodočasnika na svetim mjestima budizma podsjeća na Buddhino pokretanje kotača istine, odnosno *dharma*.

U okolici grada Lhase nalazi se i nekoliko bitnih budističkih samostana do kojih vode mnoge hodočasničke staze.

¹⁵ Usp. Mahabharata

¹⁶ Usp. URL <https://www.enciklopedija.hr/clanak/budizam>

Sva mjesta za koje budisti drže da su sveta vezana uz Buddhu. Najposjećenija mjesta, uz spomenuta, zasigurno su mjesta gdje je Buddha proveo neki dio života. Uz to posebno su posjećena mjesta gdje se nalaze spomenici osnivaču. S obzirom na to, tri najposjećenija mjesta koja se vezuju izravno uz Buddhu su:

- a) Lumbini, Nepal- prema tradiciji, mjesto gdje je Sidharta Gautama rođen (kasnije postao Buddha), tamo se još nalaze arheološke iskopine i stup s natpisom kralja Asoke koji je tamo hodočastio 249. godine prije Krista (Ježić, Jauk-Pinkah, Gonc- Moaćanin, 2001, 115)
- b) Park Sarnath, Benares- prema budističkoj tradiciji mjesto gdje je Buddha održao svoju prvu propovijed nakon prosvjetljenja (nirvane); tradicija to naziva pokretanjem kotača nauka“ (Ježić, Jauk-Pinkah, Gonc- Moaćanin, 2001, 122)
- c) Utta- pradeš- grad u kojemu je Buda umro

Najsvetije mjesto za jednog Tibetanca ili Indijca je planina Kailas. Budisti vjeruju da onaj tko se popne na Kailas i napravi 13 obilaska oko vrha postiže visoki duhovni stupanj. Za one koji u životu uspiju napraviti 108 obilaska oko Kailasa vjeruje se da odlaze ravno u nirvanu i da nemaju više veza sa svjetovnim problemima i stvarima. (Vinšćak, 2007, 43) Vjeruje se da na sam vrh Kailasa ljudi nikad nisu došli jer je vrh previše svet te je on za budiste središte svijeta.

Najviše hodočasnika na planinu dolazi za vrijeme Buddhina rođendana kojem se u čast priređuje velika svečanost i na kojoj sudjeluje po tisuće hodočasnika. Tada se slavi prosvjetljenje, odnosno to je dan kada je Sidharta Gautama doživio nirvanu i postao Buddha. Taj dan svi hodočasnici svoju radost prikazuju bacanjem šarenih papira u zrak. Na svakom papiru napisana je molitva, a vjeruje se da nakon bacanja vjetar papiriće raznosi i vodi ih do mjesta gdje prebivaju božanstva koja će te molitve uslišiti. Za čak četiri azijske religije sveto mjesto je Kailas. To su religije: bon, hinduizam, džainizam i budizam. (Vinšćak, 2007, 49)

Svaki Tibetanac barem jednom u životu želi posjetiti najsvetija mjesta u Tibetu. To su ranije spomenuti hram Jokhang u Lhasi i sveta gora Kailas. Put do tih svetišta može biti dug i do 1000 kilometara (ovisi odakle se kreće), a oni najposvećeniji i najuporniji u izvršavanju ovog hodočašća taj put prelaze „tako da ga mjere dužinom svoga tijela, bacajući se na tlo i ponovo ustajući.“ (Vinšćak, 2007, 50)

Ranije je spomenuto kako je Kailas važno i sveto mjesto i za hinduiste. Oni pak vjeruju da je vrh Kailasa nebesko sjedište i dom Šive. (Vinšćak, 2007, 49)

U istočnim religijama, hinduizmu i budizmu, hodočasnik nema za cilj samo posjetiti neko sveto mjesto već mu je cilj „da se takvim putovanjem očisti od profane stvarnosti.“ (Vinšćak, 2007, 54) U knjizi *Tibet- u zemlji bogova* autor govori da hodočasnik dok prolazi hodočašće zapravo prolazi kroz dvostruko putovanje. Jedno od tih putovanje je fizičko, koje se manifestira kroz sam hod i prolazak kroz određena područja, dok je drugo putovanje koje hodočasnik prolazi ono duhovno odnosno unutrašnje.

Osim spomenutih mjesta, za budističke hodočasnike od izuzetne su važnosti stupe¹⁷ „gdje se nalaze svete Buddhine zaostavštine.“ (Pitić, 2006, 27), „Prvobitno je to bio humak nad smrtnim ostatcima Buddhe i budističkih svetih ljudi.“ (Ježić, Jauk-Pinkah, Gonc- Moaćanin, 2001, 123) Svi budisti ne shvaćaju jednako pojam svetog mjesta i nisu svakom budistu jednaka mjesta bitna. U većini sredina gdje budisti žive izgrađuju se manja lokalna i regionalna svetišta tako da u budizmu svetih mjesta ima oko 84. 000. (Pitić, 2006, 27)

¹⁷ Spomenik budističke arhitekture

5.2. HODOČAŠĆE U ISLAMU

Nastao u Arabiji u sedmom stoljeću nakon Krista, islam je najmlađa od spomenutih religija. Njegov osnivač je Muhamed, a sljedbenici su muslimani. Najznačajniji događaj u islamskom kalendaru je prelazak Muhameda i njegovih sljedbenika iz Meke u Medinu 622. godine. Ta godina također obilježava i početak islamske ere.¹⁸ Pet je temeljnih stupova islama te se njih moraju pridržavati svi muslimani:

1. ŠEHADET, ispovijest vjere
2. NAMAZ, molitva koja se obavlja svakoga dana po pet puta
3. RAMAZANSKI POST, posti se u mjesecu ramazanu, post traje 29 ili 30 dana od zore do zalaska sunca
4. ZEKAT, vjerski prinosi koji se izdvajaju iz viška imovine
5. HADŽ, hodočašće u Meku

U ovome poglavlju bit će riječ o muslimanskim svetim mjestima te njihovom hodočašću u Meku- HADŽU.

U islamu se i Meka i Jeruzalem smatraju svetim i važnim mjestima, no pravi je hadž moguće odraditi jedino u Meki. Meka je prema muslimanima majka svih gradova i posebno je štovana jer je tamo rođen i Muhammed.

Islam, kao i ostale spomenute religije, također drži do mjesta koja su ispunjena Božjim blagoslovom. Na tim mjestima, muslimani vjeruju da se vjernici čiste od profanosti ovoga svijeta.

Hadž je peti stup islama, odnosno islamska dužnost. „Obaviti hadž jednom u životu je stroga obaveza svakom punoljetnom muslimanu, umno i fizički zdravom koji posjeduju materijalna sredstva.“ (Čajlaković, 2017, 45) U Kuranu¹⁹ piše sljedeće „Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj koji je u mogućnosti...“. (Husejnović, 2019, 284)

Usp. URL <https://www.enciklopedija.hr/clanak/islam>

¹⁹ Sveta knjiga islama

Riječ hadž u prijevodu sa arapskog jezika znači odluka, odnosno odluka da se krene k Uzvišenom. To je putovanje u Meku s ciljem obavljanja određenih obreda, u određenom vremenu i pod određenim uvjetima. Dva su uvjeta kako bi hadž bio potpun i ispravan, prvi je da se obavi iskreno, u ime Allaha, a drugi uvjet je da se hadž obavi na onaj način kako ga je obavljao poslanik Muhamed. Hodočasniku na hadžu cilj nikako ne smije biti ugled ili ljudska pohvala, već samo nada da će biti nagrađen od Allaha. (Porča, 2008, 8) Ono što je posebno u hadžu za sve muslimane jest što se muslimani iz cijeloga svijeta sakupljaju na jednom mjestu i to onome mjestu koje je Allahu najdraže na Zemlji. Na tome su mjestu svi muslimani jednaki i izvršavaju iste stvari te ih to potiče na jedinstvo i povezanost. Postoji i nekoliko uvjeta koji su bitni i koje treba ispuniti kako bi se krenula na hadž. Ti uvjeti su: islam, punoljetnost, razum, sloboda, mogućnost.

Za muslimane je Meka centar vjerovanja te izvor duhovnosti, a centralno mjesto je Kaba²⁰. Kaba je za svakog muslimana izvorište vjere te centar okretanja u odrađivanju namaza i putovanja na hadž. Hadž je, kako ga muslimani tumače, putovanje prema Kabi koja je „ishodište i središte islamskog vjerskog univerzuma, ne zbog Kabine zemaljske realnosti, već zbog onoga što označava kao Božja Kuća, jer je ustvari jedino Bog Izvorište i Središte muslimanskog života.“ (Šahinović, 2018) Muslimani vjeruju da je u Kabi postavljen crni kamen koji je došao iz Dženneta²¹. Taj je kamen, kada je došao, bio bijel poput mlijeka, ali su ga ljudi sa svojim grijesima i nemoralom učinili crnim.

Prije odlaska na hadž, hadžija je dužan izvršiti nekoliko stvari. Hadžija prije nego što krene mora osigurati svoju porodicu odgovarajućim životnim potrebama do svog povratka. Također, prije nego što ode, hadžija mora podmiriti sve svoje dugove i zatražiti oprost za uvrede koje je nekada nekome nanio (ako je). Zadnje što mora obaviti jest da se mora pokajati za svoje grijehe i odlučiti da će po povratku s hadža više voditi brigu o Bogu i zajednici te o obavezama koje ima prema njima.

²⁰ Još se naziva i Ćaba, nalazi se u centri džamije u Mekki

²¹ Naziv za raj u islamu

Tijekom obavljanja hadža muslimani ne odlaze samo do Kabe već u sklopu tog hodočašća vrše i druge radnje koje je propisao Allah. Neke od tih radnja su sljedeće:

- a) Tavaf – kruženje oko Kabe
- b) Sa'j- hodanje između Safe i Merve
- c) Boravak na Arefatu
- d) Boravak Muzdelifi
- e) Bacanje kamenčića na džemretima
- f) Noćenje na Mini
- g) Brijanje glave ili skraćivanje kose
- h) Spominjanje Allaha zbog nade da će im se grijesi oprostiti te da će on biti zadovoljan

Muslimani vjeruju da je sam Allah Meku učinio svetom, a da je Ibrahim ²² pozvao sve ljude na hadž i objavio svetost tog mjesta. Za Meku vrijede posebna pravila, zabranjeno je svako odstupanje (za svako odstupanje od vjere Allah prijeti bolnom kaznom), zabranjeno je svako nasilje i borba, zabranjen je ulazak nevjerniku te nije dozvoljeno uzimati bilo što izgubljeno (osim u slučaju kako bi se pronašao vlasnik). (Porča,2008, 9)

Po dolasku u Meku hadžije, odnosno hodočasnici, obavlja se abdest²³ kako bi mogli obaviti tavaf. Poželjno je, ako hodočasnik za to ima mogućnost, u tavafu dodirnuti kamen desnom rukom i poljubiti ga. Većina hodočasnika to nije u mogućnosti napraviti zbog ogromnog broja ljudi koja u isto vrijeme dolazi na hadž. Tavaf ima sedam krugova nakon čega slijedi klanjanje, a nakon klanjanja pije se ZEM- ZEM voda. To je blagoslovljena voda te je ona i piće i hrana i lijek jer je najbolja voda na zemaljskoj kugli.

Nakon ovoga slijedi S'aj- hodanje između Safe i Merve u kojem se ponavljaju određeni dijelovi Kurana i u kojem se zahvaljuje Allahu. Hodanje između Safe i Merve predstavlja hodanje prostorom Allaha. Važno je u ovom koraku pokazati iskrenost i odanost Allahu te nadu da će se smilovati. Nakon toga slijedi boravak na Arefatu i Mini, te boravak na Muzdefili gdje se događaju pripreme za daljnje dane i sve prolazi u molitvi, učenju Kurana i klanjanju. Arefat predstavlja i podsjeća na Sudnji dan, hodočasnik ovdje mora iskazati strahopoštovanje prema Allahu te se nadati njegovoj milosti. Po dolasku na Minu baca se sedam kamenčića na džemrete.

²² Poslanik u islamu

²³ Vjersko obredno pranje

Kamenčići trebaju biti nešto manji od lješnjaka i trebaju biti bačeni desnom rukom. Nakon toga još je jedina dužnost hodočasnika obaviti oprosni tavaf.

Rifet Šahinović u svome članku navodi kako je hodočašće zapravo putovanje duše. „Ne treba gubiti iz vida da je putovanje na hadž nekada činilo veoma tešku obavezu: umiralo se od iscrpljenosti, bolesti, velike opasnosti na putu. Kao što je nekada hodočašće u Meku bilo povezano sa zastrašujućim opasnostima i poteškoćama tako i unutrašnje hodočašće iziskuje neprestanu budnost. Što je čovjek dulje u zaštićenom prostoru dalje je od zabranjenih djela.“ (Šahinović, 2018)

Kao glavne koristi od hadža izdvajaju se sljedeće:

- a) Hodočasnici će izvršiti propisane vjerske obrede na svetim mjestima
- b) Kod Kabe, na Arefatu, kod groba Muhameda i na drugim svetim mjestima treba se obratiti Allahu i moliti za svoju sreću i napredak zajednice
- c) Muslimani će se na hodočašću međusobno upoznati i povezati te će moći jedni drugima pomagati
- d) Muslimani će hodočašće u Meki koristiti kao islamski skup svake godine

Autor teksta „Sveta mjesta u velikim svjetskim tradicijama“ Remzija Pitić navodi kako postoje zajednički elementi u hodočašćima muslimana i Židova. Prva sličnost bila bi ta da bolesni, slijepi i djeca nisu obveznici izvršavanja hodočašća. Razlika je što u judaizmu žene nisu obavezne ići na hodočašće, a u islamu je obavezna svaka osoba koja je to u mogućnosti izvršiti. (Pitić, 2006, 27)

Također, za muslimane je važno spomenuti još jedan njihov sveti grad, a to je Jeruzalem. Naravno on nije svet kao Meka, ali u njihovoj vjeri i kulturi ima snažno mjesto i značaj. Uz Meku i Medinu, Jeruzalem je za muslimane treći sveti grad, odnosno sveto mjesto. Za muslimane Jeruzalem je poseban, jer je to grad mnogih proroka (od Abrahama do Isusa). Adalbert Rebić u svom radu kaže kako je Muhamed po dolasku u Medinu molio okrenut prema Jeruzalemu zbog toga što je taj grad bio svet Abrahamu, Isusu, Mojsiju... (Rebić, 1999, 114)

5.3. HODOČAŠĆE U JUDAIZMU

Za kraj je ostao judaizam, monoteistička religija koja je prethodila i kršćanstvu i islamu. Procjenjuje se da je broj Židova danas oko 16 milijuna na cijelome svijetu. Zbog burne povijesti rasprostranjeni su posvuda, a velik broj živi ih u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama.

Kao što je već ranije spomenuto, uz muslimane, židovi imaju jasnu obavezu otići u Jeruzalem. To je njihova dužnost i obaveza. Te obaveze oslobođene su umno i tjelesno bolesne osobe te žene i djeca. Usprkos tome brojne žene i djeca hodočaste u Jeruzalem zajedno sa svojim muževima ili roditeljima. (Pitić, 2006, 27) „U kršćanstvu hodočašće nije zapovijed, kao npr. u islamu ili židovstvu.“ (Pitić, 2006, 28)

Sveti tekstovi judaizma navode kako je hodočašće u Jeruzalem za židove obavezno tri puta na godinu svim muškarcima. Hodočašće se obavlja tri puta godišnje i to za vrijeme najvećih židovskih praznika. Prvi od tih praznika je Pasha kada se svi židovi prisjećaju oslobođenja iz egipatskog ropstva; drugi je blagdan Šavuot, odnosno Blagdan sedmica kada se slavi pedeseti dan nakon Pashe; treći je blagdan Blagdan sjenica koji se obilježava u spomen putovanja svoga naroda prema obećanoj zemlji. Židovi su od početka hodočastili u Jeruzalem, odnosno Sveti grad, i to s posebnim vjerskim osjećajima. Taj osjećaj opisan je kao hodočašćenje u svoj dom, odnosno k ocu. Ta beskonačna ljubav i veza, ne samo Židova već i Jahve sa Jeruzalemom može se iščitati u sljedećim riječima: „Ne boj se, Jeruzaleme, nećeš se postidjeti; ne srami se, nećeš se crveniti... Jer suprug ti je tvoj Stvoritelj, ime mu je Jahve Sabaoth...“ (Iz 54, 4-6)

Cijela židovska povijest vezana je uz Jeruzalem jer se tamo nalazio njihov Sveti Hram. „Hram u Jeruzalemu nacionalno je svetište, a služba u Hramu sastoji se iz obreda koji čitavoj zajednici treba donijeti milost i pokajanje.“ (Pitić, 2006,27) Kroz povijest Hram je bio tri puta uništavan, zadnji put od strane Rimljana 70. godine nakon Krista. Nakon tog zadnjeg rušenja Hram nije ponovno obnavljan. Remzija Pitić u svome članku navodi kako je ulogu Hrama, nakon zadnjeg rušenja, dijelom preuzeo Zapadni zid, odnosno Zid plača, kojega su židovi nastavili posjećivati ali više ne u onolikoj mjeri u kojoj su posjećivali Hram. Pitić također navodi kako nakon rušenja Hrama, u judaizmu nema ni hodočašća ni prinošenja žrtve, jer je Hram uvjet svih uvjeta židovima. (Pitić, 2006,27) Židovi žive u nadi i vjeri da će se jednoga dana svi vratiti u svoj Jeruzalem, a to možemo iščitati i iz riječi proroka Izaije koji kaže: „U onaj da, zatrubit će velika trublja, i doći će izgubljeni u zemlji asirskoj, i koji bijahu izgnani u zemlju egipatsku, i poklonit će se Jahvi na Svetoj gori u Jeruzalemu!“ (Iz 27,13)

Također sličnu poruku nalazimo i kod proroka Ezekijela koji govori: „Sabrat ću vas iz svih naroda i skupiti iz svi zemalja, natrag vas dovesti u vašu zemlju!“ (Ez 36,24)

U svome članku Adalbert Rebić kaže kako je Jeruzalem za Židove „zjenica njihova oka, ljubljeni grad, dio njihova srca, središte svijeta, središte svemira.“ (Rebić, 1999, 107) On je mjesto gdje se nebo i zemlja dodiruju i vrata neba preko kojih Jahve dolazi na zemlju.

U današnjem Jeruzalemu židovima je najsvetije mjesto Zid plača. Tamo se okupljaju na molitvama, polažu zakletve, mladenci na Zid plača dolaze po Božji blagoslov za ženidbu... Za Židove je također sveto mjesto grob kralja Davida koji se nalazi ispod Dvorane Posljednje večere. Tu dolaze na molitvu, čitanje Tore i vjeronauk. „Sveto mjesto kršćana ujedno je i sveto mjesto Židova. Dok mi molimo Očenaš gore u Dvorani Posljednje večere, Židovi u prizemlju mole svoj Šema Jisrael... Tu se svakodnevno susreću baštinici Staroga i Novoga saveza.“ (Rebić, 1999, 119)

6. KOMERCIJALIZACIJA I PROBLEMI DANAŠNJIH HODOČAŠĆA

Kako u povijesti, tako i danas na hodočašćima se oduvijek okupljao velik broj ljudi. Na hodočašća, kao što je ranije spomenuto, dolaze ljudi iz svih krajeva svijeta. Većina njih dolazi iz religioznih razloga i opravdanih i valjanih motiva, no dolazi i sloj ljudi s određenim interesima.

U današnje vrijeme oko svetih mjesta i na hodočasničkim pravcima razvija se pravi turizam. Ljudi iznajmljuju kuće, hostele, hotele, pa čak i samostane s ciljem zarade. Odličan primjer toga je Santiago de Compostela. Već je spomenuto da je to Put dug oko 800 kilometara i normalno je da čovjek to ne završava u nekom kratkom razdoblju. Od popularizacije tog hodočašća, oko Puta su niknuli raznorazni turistički objekti koji umornim hodočasnicima pružaju pravi odmor i povratak u „luksuz“ današnjeg vremena.

Do 13. stoljeća u Europi su prevladavale dvije vrste prenoćišta: samostani koji su prihvaćali sve ljude i s druge strane postojala su bolje opremljena mjesta koja su bila dostupna onima višeg staleža. (Foster, 1986, 134) Još jedan oblik prenoćišta bio je hospicij koji su bili pod upravom nekih bratovština. U kasnijem razdoblju nastupa promjena. Imućniji hodočasnici ne žele klasična prihvatilišta, već žele udobnost kakvu imaju i kod svoje kuće.

Osim ponude smještaja, priliku su prepoznali i prodavači religioznih suvenira.

U većim svetištima uvijek se mogu pronaći trgovci koji prodaju predmete s religijskim obilježjima. To su najčešće molitvenici, krunice, narukvice, križevi, svete sličice... Tu nažalost to ne staje pa tako se prodaju i marame, odjevni predmeti i predmeti za svakodnevnu upotrebu s raznim biblijskim motivima i likovima. To pokazuje koliku komercijalizaciju vjerskih motiva smo dosegli u današnje vrijeme.

U današnje vrijeme, pogotovo u hrvatskim svetištima, znaju prevladavati svjetovni sadržaji. Pod svjetovne sadržaje ovdje mislimo na piće, jelo, zabavne sadržaje, uživanje. „Postoji tako napast da se hodočašće pretvori u pusto pijančenje, trgovinu ili čak u iskorištavanje pučke pobožnosti.“ (Koprek, 1982, 369) Uz sve to gubi se onaj istinski motiv hodočasnika koji dolaze posjetiti neko sveto mjesto. U svemu tome prevladava komercijalizam, a ljudi na ta sveta mjesta ne dolaze radi molitve, već radi zabave, druženja, kupovine i slično.

U svome radu „Sveta mjesta i židovi- kršćani“ dr. Celestin Tomić piše: „I dok su vjernici prošlih stoljeća dolazili i obilazili sveta mjesta s najvećim strahopoštovanjem, u našem stoljeću u mnogim srcima crv sumnje podgriza onaj vjerski i religiozni zanos prema ovim mjestima.“ (Tomić, 1977, 445)

Većini vjernika, koji otiđu na hodočašće, ne mogu se vratiti sa hodočašća bez opipljivog dokaza o ispunjenom hodočašću ili zavjetu. To je naravno potaklo trgovce da smišljaju novotarije i zarađuju na svojim idejama.

Primjer Republike Hrvatske u komercijalizaciji vjerskog turizma jest projekt nazvan Camino Hrvatska. To je turistički proizvod koji svoje korijene i ideju crpi u Caminu de Santiagu no ipak, njegov je glavni cilj „turistički komercijalni program koji se oslanja na kulturu određenog kraja.“²⁴

Glavni motiv hodočašća trebao bi biti posjet svetom mjestu, sudjelovanje u vjerskim događajima, molitva i bogoslužje. U navedenom primjeru Camino Hrvatske radi se samo o preuzetom načinu putovanja no bez potrebnih motiva i razloga za jedno hodočašće.

Još jedan primjer pretjerane, a možda čak i bezobrazne komercijalizacije mogli smo vidjeti ove godine na „proštenju“ u čast Velike Gospe u zagrebačkom naselju Stenjevec. Tamo se nalazi Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije pa tako na dan Velike Gospe, to mjesto, privlači mnoge ljude, a poglavito Zagrepčanke i Zagrepčane. Naravno, svako svetište, pogotovo marijansko, na Veliku Gospu broji mnoge posjetitelje. To je sve otišlo malo dalje pošto je 15. kolovoza (blagdan Velike Gospe) u Gradu Zagrebu proglašen sajamskim danom. „Time se omogućuje tradicionalna prigodna prodaja na štandovima i kioscima, kao sastavni dio slavlja u Remetama, Stenjevcu i drugim dijelovima Zagreba.“²⁵ Vjernici ujutro dolaze na mise, a kasnije se cijelo naselje pretvara u veliko sajmište na kojem se može kupiti sve, od hrane i pića pa sve do svakodnevnih zanimacija (igračke, knjige, nakit...).

U to vrijeme u novinama se moglo pročitati kako su se građani i vjernici tamo mogli počastiti u svakakvim delicijama, od vola pa sve do janjetine. Uz to kupovali su se i razni kolači, suveniri, igračke... Ovo je nažalost pravi primjer komercijalizacije svetih mjesta i svetih dana. Po svim portalima, na svim vijestima, u svim novinama moglo se pročitati što se sve konzumiralo i gdje

²⁴ Usp. Smjernice za razvoj vjerskog turizma Republike Hrvatske, 2021., URL https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2023_dokumenti/231017_smiernice_vjerski_turizam.pdf

²⁵ Usp. URL <https://zagreb.hr/sajamski-dan-u-zagrebu/200477>

taj dan. Većini ljudi jedino ono zbog čega su trebali doći, a to je molitva, euharistija i zajedništvo, nije predstavljalo razlog i to nije bio motiv njihova dolaska. U današnje vrijeme sve više nailazimo na ovakve primjere koji potvrđuju navedenu komercijalizaciju. Na Katoličkoj crkvi sada ostaje da pokuša doći do srca ljudi. Ljude treba potaknuti na vraćanje vjeri i Isusu Kristu, a hodočašća bi mogla biti odličan primjer kako spojiti više različitih aspekata i privući još veće mase ljudi koji će na sveta mjesta dolaziti iz pravih razloga.

7. ZAKLJUČAK

Hodočašća i sveta mjesta zauzimaju iznimno važno mjesto u povijesti religije, posebno unutar kršćanstva, gdje su stoljećima predstavljali ne samo putovanje prema svetosti, već i dublji oblik osobne duhovne obnove. U ovom diplomskom radu istražila sam kako su se hodočasničke prakse razvijale unutar kršćanstva, analizirajući različite svete lokacije, od Jeruzalema do Sinja, i kako su one oblikovale duhovni život vjernika.

Međutim, hodočašća i sveta mjesta nisu jedinstveni samo za kršćanstvo. Kroz povijest, gotovo sve velike religije razvile su vlastite tradicije hodočašća, od muslimanskog hadža u Meku, preko hinduističkih putovanja do rijeke Ganges, do budističkih posjeta hramovima. Svako od tih mjesta nosi poseban značaj za vjernike, pružajući im priliku za susret s božanskim, za duhovnu obnovu i za učvršćenje zajednice kroz zajedničko religijsko iskustvo.

U suvremenom svijetu, međutim, svetost tih mjesta sve više se suočava s izazovom komercijalizacije. Mnogi hodočasnički putovi i svetišta, koja su nekada bila mjesta tihe kontemplacije i molitve, danas su suočena s pritiskom turističke industrije. Suvenirni, hoteli, restorani i vodiči često zasjenjuju autentičnost duhovnog doživljaja, pretvarajući sveta mjesta u popularne turističke destinacije. Dok su s jedne strane, ta mjesta postala dostupnija širem broju vjernika i turista, s druge strane, komercijalizacija prijeti narušavanju njihove izvorne duhovne svrhe i atmosfere.

Zaključno, iako su hodočašća i sveta mjesta i dalje ključna za duhovni život mnogih ljudi, postoji potreba za očuvanjem njihove svetosti i autentičnosti. Uspješan balans između održavanja tih mjesta kao žarišta vjerskog života i njihova ekonomskog potencijala ključan je za očuvanje njihovog značaja u budućnosti. Vjernici i vjerske zajednice trebali bi biti svjesni ovih izazova i aktivno raditi na tome da sveto ostane sveto, unatoč pritiscima modernog društva.

8. LITERATURA

BEZIĆ, Srećko Katalogizacija i kategorizacija hrvatskih marijanskih svetišta, Crkva u svijetu, 1976.

BRKAN, Jure Doprinosa fra Ante Crnice proglašenju svetim blaženog Nikole Tavelića, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Služba Božja: liturgijsko- pastoralna revija, 2018.

BRKAN, Juraj Svetište prema općem Zakoniku kanonskog prava, Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu, 2016.

ČAJLAKOVIĆ, Zehra Propisi hadža koji se odnose na ženu, Časopis za odgoj i obrazovanje „Novi muallim“, broj 69.

DOI, Kiyomi Onto emerging ground: Anticlimactic movement on the Camino de Santiago de Compostela, Department of Cultural Anthropology, University of Tokyo, Japan, 2011.

DRAGIĆ, Marko Legende i svjedočanstva o čudotvornoj slici Gospe Sinjske, Filozofski fakultet u Splitu, Odsjek za hrvatski jezik i književnost, 2016.

FOSTER, Norman Hodočasnici, Zagreb, 1986.

HUSEJNOVIĆ, Safet Kira'eti i propisi o hadžu, Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici, 2019.

JEŽIĆ, Mislav, JAUK-PINHAK, Milka, GONE-MOAČANIN, Klara Istočne religije, Katedra za indologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2001.

KARLIĆ, Ivan Kršćanska eshatologija, privatne objave i eshatološki sadržaj fatimskih poruka (ukazanja), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Bogoslovska smotra, 2018.

KNEŽEVIĆ, Josip Hodočašća u patristici: Ideja hodočašća prema nebeskoj domovini, Služba Božja: liturgijsko- pastoralna revija, 2022.

KONSTITUCIJA O SVETOJ LITURGIJI „SACROSANCTUM CONCILIUM“, 1963.

KOPREK, Ivan Hodočašća u svjetlu pastoralne teologije, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1982.

KORDIĆ, Ivan Kako razumjeti Međugorje, Međugorje-Zagreb, 2002.

- KRUŠLIN, Tomislav Naša draga svetišta, Glas koncila, 2022.
- LUBINA, Petar Vodič Marijanskom Hrvatskom, Split, 2013.
- LEUTAR, Ivan, NEUHOLD Leopold, LEUTAR Zdravka Obilježja hodočasnika u Međugorju-
motivi i značenje hodočašća, Bogoslovska smotra, 2007.
- MARSCHHAUSER, Max Križarski ratovi, Essehst: časopis studenata povijesti i drugih
društveno-humanističkih znanosti, 2015.
- MILOVČIĆ, Ivan Hodočašće u kontekstu kršćanskog bogoštovlja/ bogoslužja, Teologija u
Rijeci, Područni studij Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, Riječki teološki časopis,
2007.
- MUSA, Ivica Milanski edikt- proglas pobjede ili izazov slobode?, Obnovljeni Život: časopis za
filozofiju i religijske znanosti, 2013.
- PERIČIĆ, Eduard, ŠKUNCA Bernardin Čudesnost Marijanskih hodočašća- Povijesni i
liturgijski vodič kroz Hrvatska Marijanska svetišta, Zadar, 2001.
- PITIĆ, Ramzija Sveta mjesta u velikim svjetskim tradicijama, Časopis za odgoj i obrazovanje
Novi muallim, svezak 7 broj 28, 2006.
- PORČA Vodič za hadž, <https://islamhouse.com/landing-en/>, 2008.
- REBIĆ, Adalbert Jeruzalem- grad susretanja triju monoteističkih religija, Vrhbosnensia:
časopis za teološka i međureligijska pitanja, 1999.
- REBIĆ, Adalbert Teološka poruka Marijinih ukazanja u Međugorju, Katolički bogoslovni
fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013.
- RITIG, Svetozar Konstantin Veliki u crkvenoj i svjetskoj povijesti, Bogoslovska smotra, 1913.
- SINGH, Rana P. B. Politics and pilgrimage in North India: Varanasi between communitas and
contestation, Cultural Geography & Heritage Studies, Banaras Hindu University India, 2011.
- ŠAHINOVIĆ, Rifet Tajne hadža i pojam svetog u islamu, Preporod- Islamske informativne
novine, 2018.
- ŠIMIĆ, Josip Pučka pobožnost u posaborskom razdoblju, Služba Božja Zagreb, 1987.
- TOLIĆ, Željko Starokršćanska rimska groblja- katakombe, Služba Božja, 2016.

TOMIĆ, Celestin Sveta mjesta i Židovi- kršćani, Bogoslovska smotra, 1977.

VEŠARA, Paškal Fatima- 50. godišnjica Gospinih ukazanja, Zagreb, 1967.

VINŠČAK, Tomo Tibet- u zemlji bogova, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2007.

VRANJEŠ, Nikola Hodočašće- putovanje prema svetome, Zagreb, 2019.

Internet izvori

[Kako je Nazaretska kućica u kojoj je živio mali Isus završila na Trsatu, a potom u Loretu? - Bitno.net](#)

Smjernice za razvoj vjerskog turizma Republike Hrvatske, 2021., https://mint.gov.hr/UserDocsImages/2023_dokumenti/231017_smjernice_vjerski_turizam.pdf

Leksikografski zavod Miroslav Kreleža i Dom Marina Držića- [HODOČAŠĆE \(muzej-marindržic.eu\)](#), Zoran Ladić, 2019.

[Lurdska ukazanja – Majka Božja Lurdska \(gospa-lurdska.hr\)](#)

<https://camino.hr/hodocasca/put-svetog-jakova-camino-frances?svetiste=santiago-de-compostela>

<https://vjesnik.eu/gdje-su-svi-hodocasnici-trenutno-stanje-vjerskog-turizma-u-svetoj-zemlji/>

<https://zagreb.hr/sajamski-dan-u-zagrebu/200477>

RIJEČI ZAHVALE

Na kraju ovog rada i nezaboravnih studentskih dana, želim uputiti par riječi zahvale.

Htjela bih zahvaliti svom Fakultetu i svim profesorima i djelatnicima jer su uvijek učinili da se osjećamo kao dio cjeline i kolektiva. Posebna zahvala ide mom mentora, izv. prof. dr. sc. Antuna Voleniku koji je kroz cijelo moje fakultetsko putovanje nesebično dijelio svoje znanje i poticao studente na gledanje šire slike.

Hvala mojim najbližima, mojoj obitelji, partneru i prijateljima koji su kroz cijeli ovaj put bili uz mene i bili mi najveća podrška. U svakom sretnom trenutku, ali i u svakoj krizi i dilemi mogla sam se osloniti na vas i znala sam da mi čuvate leđa.

Najveća od svih zahvala ide negdje drugdje, na nebo. Hvala mama što si vjerovala u mene i što si znala da će se sav moj trud i upornost isplatiti. Naučila si me što znači voljeti i kako nikada ne smijem odustati. Ova diploma je za tebe, za nas dvije. Znam da bi ti bila najsretnija s ovim mojim postignućem i nadam se da sam te i ovaj put učinila ponosnom i da sam ti stavila osmijeh na lice. Volim te beskrajno...